

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA

EL "LIBER DE ASCENSU ET DESCENSU INTELLECTUS" DE RAMON LLULL

Els veritables deixebles del Beat Ramon Llull, aquells que sense prejudicis han escorcollat la *mens* del Mestre, tots els lul listes qui després d'una intensa preparació han fet una seriosa exegesi del Sistema Científic que amb el nom d'ART GENERAL, bastí el savi polígraf mallorquí, han manifestat i declarat sempre que l'ART GENERAL o sigui l'ART MAGNA, consisteix en el doble procés de pujar primerament, per mitjà dels sentits, de les coses materials i concretes a les espirituals i universals: i baixar després, no per la mateixa escala dels sentits com ho fa l'escola aristotèlica, sinó que emprèn la davallada des d'uns principis universals que serveixen de base i fonament a l'anomenada *Ciència Universal*, fins a les coses especials i particulars.

D'antuvi es fa palès que en la primera part empra el procediment ideològic d'Aristòtil i Sant Tomàs, procediment que ha acaparat l'hegemonia de les escoles, i que no és pas la inducció moderna d'observació i d'experiència, del tot desconeguda de la gran majoria dels especuladors científics medievals. I en la segona part es fa ús del procediment ideològic que inicià Plató amb les seves Idees arquetipus, que desplegà cristianament Sant Agustí i practicaren alguns Pares i Doctors de l'Església, encara que inconscientment per restar ocults en els plec més amagats de a pensa humana, però que metoditzà el

Beat Ramon Llull, i el qual constitueix la seva més preuada aurèola.

Suposada la Revelació i recolzat en ella, s'endinsa en les pregoneses de l'observació psicològica, i partint de l'Esser realíssim o millor dit de les seves dignitats o atributs, troba que són els models perfets, eterns i infinits de les coses creades, les quals en tant existeixen en quant són unes participacions de l'essència divina.

La ciència, en la posició lul·liana, consistirà, doncs, en trobar ço que tenen les coses de semblant amb llurs idees arquetipus, és a dir, al reflexionar sobre els fets particulars és per a retrobar en ells les semblances de les dignitats, dels principis, de l'Esser Absolut.

Heus aquí el realisme del Beat Ramon Llull concretat en el postulat: Els principis del conèixer són els mateixos de l'èsser.

En aquesta lògica del descens només hi juga l'argument *per aequiparantiam* o de congruència com l'anomena l'Escola, i En Llull *raó necessària*.

Posat que avui tota persona de mitjana cultura filosòfica està assabentada de ço que acabem d'exposar, pot esdevenir tanmateix alguna confusió al interpretar les doctrines del Mestre, si són estudiades fragmentàriament, car una recta interpretació dels llibres del Beat no pot deslligar-se d'un estudi de conjunt, ja que els uns reben llum dels altres i mútuament es completen.

Sortint al pas d'aqueixa confusió o inconvenient anem a fer una exposició del llibre «De ascensu et descensu intellectus» que el Beat Ramon Llull escriví a Montpeller el mes de març de 1304, a fi d'esvaïr falses interpretacions i certs dubtes que podrien emboïrar la pensa de persones estudioses

Cal advertir de primer antuvi i remarcar-ho fermament que el llibre «De ascensu et descensu intellectus» no és un resum o extracte quintaessenciat del vertader sistema científic lul·lià, segons hom podria creure de bona fe enganyat pel títol. Aquesta obra no sintetitza el doble procés aristotèlic-platonià, ni Llull abocà en ella l'essència de la seva ideologia, ni per tant resulta l'obra modèlica del seu Sistema Científic.

El doctor don Salvador Bové, canonge magistral de La Seu d'Urgell i cabdill indiscutible del neo-lul·lisme modern, ens diu en la seva obra *El Sistema Científico Luliano* (Barcelona, 1908), cap. XXIX: «En primer lugar hemos de decir que el Maestro compuso una obra donde no hace otra cosa, desde la primera página hasta la última, que exponer y practicar *exclusivamente* el procedimiento de la razón enseñado por Aristóteles y después por Santo Tomás de Aquino. Su título es harto significativo: *De ascensu e descensu intellectus*. Del ascenso y descenso del entendimiento.

»El descenso de que habla en este libro no creais que sea el descenso platónico, no, es también aristotélico: pues sabida cosa es que el fundador del Liceo, una vez realizado el ascenso del entendimiento—mediante los sentidos externos, los internos y el propio entendimiento en sus dos manifestaciones de entendimiento agente y entendimiento posible—desciende luego en el estudio del objeto considerado, mas no por las gradas de las ideas platónicas o universalsimas, sino por las mismas escalas que hemos dicho de los sentidos externos, internos, entendimiento agente y entendimiento posible. Y es lo único que hace el Maestro en este su libro. Todo en él es aristotélico: todo en él es tomista.

»Prescínlese del todo allí del descenso

platónico, o de San Agustín, para ocuparse su autor *única y exclusivamente* en el procedimiento de la razón aristotélica y tomista, y hasta en sus dos caras de ascenso y descenso también, pero siempre solo mediante los sentidos. Y es cosa muy lógica y natural, ya que en el *Ars Magna* o Sistema Científico Luliano, el ascenso aristotélico es tan importante y necesario como el descenso de Platón, o mejor dicho, de San Agustín.»

Després d'aquest testimoni, l'autoritat més solvent del lul·lisme contemporani, es dissipa i desapareix tota mena de dubte respecte la significació del «Liber de ascensu et descensu intellectus».

Els autors del tom XXIX de la *Histoire Littéraire de la France*, num 62, constaten l'autenticitat d'aquest llibre ja que figura en el Catàleg de 1311, donant enses nota de nombrosos manuscrits, com són els ns. 12.874, 15.099, 15.450 i 17.827 de la Biblioteca Nacional de París; el 1390 de la Mazarina; els ns. 10.507 i 10.597 de la Biblioteca de Munic; el citat per Valentinielli, Bibl. man. S. Marci, t. IV, p. 143. També una còpia feta al segle XVII sobre el ms. 15.450, procedent de la Sorbona, és conservat en el núm 10.561 de Munic.

En Jordi Rubió trobà aqueix llibre en tres diversos manuscrits de la Biblioteca de la Col·legiata de Innichen (Tirol): Ms. VIII. b. 10 que ocupa els folis 205-251 v; Ms. VIII. b. 12 en els folis 41-113; Ms. VIII. d. 4 en els folis 49-111.

Actualment no coneixem text català d'aquest llibre. El text llatí fou imprès en el segon dels reculls fets per Proiza i que publicà a València en un volum en octau, edició gòtica feta per Jordi Costilla. Aquest mateix text fou reproduït a Mallorca l'any 1744 també en un volum en octau, en l'oficina de Miquel Cerdà i Miquel Amorós. (*Bibl. de les impressions lul·lianes*, Barcelona, 1927).

En 1753 es publicà a Mallorca la versió castellana en un volum en quart. Aquesta traducció, d'autor anònim, apareix rotulada: «*Libro del ascenso y descenso del entendimiento, compuesto por el iluminado Dr. el B. Raymundo Lull y ahora nuevamente traducido del latín en caste-*

llano por un devoto», estampada en la casa Vidua Frau.

Modernament, aquesta traducció castellana ha estat desenterrada i publicada a Madrid l'any 1926 en un volum en quart, primer d'una sèrie que sota el títol «Biblioteca de Filósofos españoles» es proposa treure a llum don Eduard Ovejero i Maury, qui encapçala aqueix primer tom amb una llarga dissertació sobre la filosofia de l'edat mitjana, acabant amb una segona part en la qual s'ocupa detalladament de Ramon Llull i de la seva ideologia.

Diu el Beat Ramon Llull en el pròleg d'aquesta obra que, desitjant alguns homes seglars tenir una certa cultura científica, però que no poden aconseguir a causa de no estar entrenats en l'estudi des de llur joventut, ell va a remeiar aqueixa necessitat component el present llibre o art i així satisfer tan noble desig. Utilitzant els termes propis de les ciències donarà doncs doctrina i forma per a la recta actuació de l'enteniment pujant primerament a les coses superiors i davallant després a les inferiors.

Les coses, unes les coneixem pels sentits, alguna només per un sol sentit altres per la imaginació i d'altres per l'enteniment, advertint però, que aquest sempre ha de suplir les deficiències que puguin haver-hi en aquelles potències inferiors, perquè essent una facultat superior les sobrepuja i excedeix adaptant cada cosa a una esfera superior per tal de tornar-la intel·ligible, i a voltes fins el mateix enteniment s'ha d'excedir i superar-se a ell mateix.

Això mateix llegim, parlant d'aquest llibre de *l'ascens i descens de l'enteniment*, en les *Vindicae Lullianae* del P. Pasqual, cap. XXIV, §. XXIII: «Sane in hoc libro mirabiliter ostendit modum, quo intellectus penetrat scientias ascendendo et descendendo, videlicet a quibusdam sensibilibus ad intelligibilia, et ab istis ad Deum, et iterum in unoquoque gradu descendendo prout oportuerit, utendo sensibus et imaginatione, ubi expedit eorum usus, vel ea transcendendo, quando est necesse; unde habetur in hoc libro optima methodus intelligendi adaptata illis, qui scholas non frequentant, ut de novem subjectis,

ubi diffuse discussis, intelligentiam habeant sicut in scala intellectus, quam describit, observatur, scilicet: lapis, flama, planta, brutum. homo, coelum, angelus, Deus.»

Tanmateix hom comença a veure clar, que aquí l'ascens i el descens de l'enteniment no és altra cosa que un mètode d'exposició, entre els molts que empra el nostre Beat, i no el vertader Sistema Científic. Aquesta Art o Mètode és més llisquent i fàcil que no el de l'alfabet, utilitzat en altres indrets de la producció lul·liana i en ell ens explica l'artifici de les operacions de l'enteniment.

El primer que es menester per fer un ascens i un descens és l'escala natural que Llull exposa clarament, especificant la raó de la diferència de cada un dels graons: explica la llur concordància, proporció i participació; distribueix l'ordenació natural, amb la qual s'adapten fent l'ofici de principis, mitjans i fins; declara la llur majoritat, minoritat i igualtat proporcionada; i finalment sondeja el fons harmònic que dits graons formen en l'Univers, que és la proporcionada semblança que totes les coses segons llur graduació tenen amb Déu. Tot això és necessari per a que els raonaments de l'enteniment siguin rectes i vertaders, tant en la pujada com en la baixada. I tot està comprès en la figura T de l'Art General.

Vegeu ço que diu el P. Pasqual en el segon tom de *l'Examen de la crisis*, dist. III, § V «Todo lo comprendió el B. Lulio, según indican en la figura T de su Arte el triángulo de *Dios, criatura y operación*; y en el verde la escala de intelectual, sensual y animal o media entre ambas; en el amarillo la correspondencia de substancia y accidente; y en el rojo la variedad de principios, medios y fines; porque siendo esta figura, per expresión propia de el mismo, medio para el ascenso y descenso de el entendimiento, en la explicación de ella se expone que diferencia, concordancia o contrariedad hay entre Dios y la criatura y sus operaciones; entre lo sensual e intelectual, etc., que mayoridad, igualdad y minoridad; y finalmente todo género de respetos que hay o puede haber en la escala natural hasta el mismo Dios.

» Estos mismos métodos los propone

prácticamente en varios libros y con particularidad en el de el *Ascenso y descenso de el entendimiento*, donde aplicando todos los sentidos y potencias inferiores o explicando por qué no se pueden aplicar en lo que no cabe, trata por orden de estas diferencias de la escala natural: llama, piedra, planta, bruto, hombre, cielo, ángel y Dios; declarado por la percepción o no percepción de las potencias humanas la naturaleza y propiedad de cada una, manifestando por las verdades que perciben las que no se alcanzan respectivamente y enseñando la exacta habitud que tienen entre sí y con Dios todas las criaturas; pero aun más breve lo explica en el *Comentario de el Arte Demostrativa*, dist. 2, regla primera, donde principiando desde la inferior substancia, que es la elemental, sube de grada en grada hasta Dios y desde Dios baja, practicando con grandísima exactitud este ascenso o descenso.

» A este método pertenece el orden de practicar el ascenso y descenso, y se reduce a usar primero el ascenso porque estando torpe y confuso el entendimiento, particularmente por el pecado original, es necesario que empiece a registrar y reconocer lo más vecino que es el grado inferior, y estando, como está, unido con los sentidos, recibiendo por ellos las primeras especies, principia a emplear el conocimiento en lo primero que le suministran para pasar a percibir lo que ellos no penetran, pues de esta suerte usa de el medio mas proporcionado a la constitución y estado de esta vida; y en todo lo que inquiere debe reparar si es materia perteneciente al sentido o si puramente al entendimiento, porque si toca al sentido por mas que discurra según las máximas generales, no descubrirá la verdad si no se ayuda de aquella potencia, así como vanamente la aplicará quando no cabe en su esfera la materia que investiga.»

Per tal de ben orientar aquest ascens i descens de l'enteniment al aplicar-lo en el descabdellament de la figura T, és menester observar els punts trascendents, això és, el superar-se l'enteniment sobre les potències inferiors i àdhuc sobre si mateix, regla necessària, per a no errar en el judici, la qual proposa Llull en la seva *Art In-*

ventiva, dist. III, reg. 8, on demostra i exemplifica com l'enteniment supera en el coneixement de les coses des de la inferior creatura fins al Suprem Creador, aplicant tots els sentits i demés facultats per tal d'esbrinar i descobrir els objectius dels éssers en llur pròpia esfera i llavors judica l'enteniment segons els sentits pel que li aporten i per damunt d'ells pel que en realitat els excedeix.

Així doncs, direm que el *punt transcendent* és l'excés que una potència humana té sobre una altra, el qual fa que aquella pugui judicar millor un objecte, per quan aquesta altra no pot penetrar-lo per ésser inferior,

I també aquesta transcendència existirà quan l'enteniment humà no podent penetrar la realitat d'un objecte, no solament ha de superar totes les altres potències sinó també ell mateix, per tal de formar-ne un recte judici.

Escoltem altra volta al P. Pasqual (*Examen de la crisis*, . t. II, dist. III, § VI): « El primer modo de puntos trascendentes se experimenta en que reparando la vista por ejemplo, en una piedra, no percibe si no los accidentes de su esfera y no ve la sustancia ni los simples elementos o partes de ella, ni su mixtión y composición; el tacto también quando la toca no advierte sino su frialdad y pesadez y le parece que no hay mas de lo que percibe; y así de los demás sentidos. En esta suposición, el entendimiento como unido con estas inferiores potencias, naturalmente se inclina a juzgar según les parece y le inducen, pero el punto trascendente con que las excede, conoce que no puede haber accidente sin substancia, que no pudieran los elementos o partes sin una perfecta mixtión, llegar al fin de su compuesto y que no puede estar solo un elemento simple porque es precisa su mixtión en cada individuo natural; y así va discurriendo y juzgando sobre lo que no perciben las inferiores potencias.

» El entendimiento aun tiene mayor dificultad en el segundo modo de transcendencia, porque se ha de sugetar a sí mismo, por ejemplo como por sí no conoce otro modo de entender que el suyo que depende mucho de los sentidos, usa de fantasías y es

sucesivo en el discurrir percibiendo solo una cosa después de otra, quando considera al ángel, le parece que este no tiene otro modo de entender, pero reflexionando que es espíritu no unido con cuerpo alguno y que está en superior graduación, juzga que le conviene más excelente modo de conocer. Quando considera también las perfecciones de Dios, las concibe como distintas, pero por ser infinitas las juzga indistitas. Si mira a la Sabiduría Divina que no puede engañarse sabiendo que hombres se salvarán, le parece que por precisión han de practicar estos las obras buenas y salvarse, pero si atiende a la Justicia que solamente premia las hechas con libertad, le parece que la práctica de ellas está libre en los hombres; y por consecuencia con una perpetua contradicción le parece que son necesarias y libres, pero considerando la infinita igualdad e identidad de la Divina Justicia y Sabiduría, trasciende aquella aparente contradicción y juzga que por ser necesariamente iguales, las operaciones de los hombres igualmente son libres por la justicia que infalibles por la sabiduría que sabe que ellas se ejecutarán libremente, sin que se requiera otro fundamento para entender que la infalibilidad de la Divina Sabiduría y Voluntad no quita la libertad a los hombres, ni esta les priva de su infalibilidad.

»La necesidad de saberse regular el entendimiento en estas trascendencias para no errar el juicio es bien notoria, porque sin ella no se adaptará su modo de conocer al modo de ser de las cosas, pues muchas quanto a su ser exceden a la percepción de los sentidos y de las potencias, y sin esta adaptación faltara medio oportuno para el fin de conocerlas, por cuya razón el B. Lulio en la citada *Arte Inventiva* puso la primera regla la de el *modo de ser y de entender*. La misma adaptación y trascendencia da a conocer que si bien de muchísimas cosas es necesario tener experiencia por el sentido, es preciso también que esté fundado el entendimiento en muchas necesarias máximas que no se comprehenden en la experiencia ni sentido para no errar el juicio que sigue al experimento ejecutado, porque aun en las cosas sensibles, si resuelve que no hay en

ellas sino lo que perciben los sentidos y aprehende la imaginación va muy errado por no trascender, porque en cada una de ellas hay mucho mas y con mas modos de lo que perciben estas potencias, según demuestran los superiores principios que sabe el entendimiento y por eso se ha advertido que en la investigación han de ir unidos el ascenso y descenso.»

Coneguda la doctrina dels *punts transcendents*, del tot necessària per tal de comprendre l'ascens i descens de l'enteniment que en aqueixa obra es practica, remarquem la divisió que Lull fa del llibre emprant la mateixa escala natural, els graons de la qual va estudiant detingudament, escorcollant llurs pregons secrets ajudant se d'una segona escala: acte, passió, acció, naturalesa, substància, accident, simplicitat, composició, individualització, espècie, gènere i ens o ésser, dotze termes que expliquen abastament tot ço que en cada graó de l'escala natural pot estudiar-se. Aplicant doncs, aquesta segona escala a quiscun dels subjectes de la primera, resulta el mitjà pel qual l'enteniment pujant i baixant, realitza les seves recerques esgratinyant la íntima composició i essència d'aquells subjectes, tercera escala que de lo sensible munta a l'intel·ligible, passant per l'imaginable, pel dubtable i pel creïble. De manera que la segona escala ve a ésser una ordenada divisió de treball i la tercera l'actuació de les potències anímiques sobre cada graó de l'escala natural: pedra, flama, planta, animal, home, cel, àngel, Déu. I acaba l'obra amb un extens qüestionari.

Es el llibre «De ascensu et descensu intellectus» una petita enciclopèdia, en la qual s'hi fa una exposició pràctica de la figura T o sigui la dels principis relatius.

Tan bon punt comença Lull l'aplicació del mètode de l'ascens i descens de l'enteniment per tal d'estudiar els nou subjectes o graons de l'escala natural, ens adverteix que a més dels cinc sentits per tothom admesos, ell hi afegeix un sisè que anomena *afatu* o sigui la locució o facultat de parlar i tractar de les altres sensacions; i sense aquest sisè sentit no podria haver-hi perfecta ciència ni tenir-ne de les coses.

Al tractar de la pedra ens dóna una idea general del món de la matèria influenciada pels quatre elements que totes les escoles de l'antigor admeteren com a substàncies simples constitutives de tots els cossos. Aquests quatre elements simples, invisibles i intangibles però que es perceben per mitjà de llurs accidents propis i inseparables, així la fredor és la pròpia passió de la terra i el seu accident inseparable; la diafanitat és la pròpia passió de l'aire i el seu accident inseparable; i el fulgor ho és del foc, combinats en diverses formes donen la potència elementativa amb els corresponents correlatius naturals: elementatius, elementable, elementar, que són una natural virtut activa, una natural virtut passiva i una natural virtut connectiva que produeixen un natural movent, un natural movable i un natural moure.

Estudia després la flama en la qual hi troba quatre accions: atractiva, retentiva, digestiva i expulsiva. També en ella com en tots els ésser materials s'hi amaguen els quatre elements simples: foc, aire, aigua i terra. I encara ens diu que l'essència i el ser no són pas una mateixa cosa, sinó que l'essència és superior i l'ésser inferior, perquè l'ésser és el concret, i el concret es sosté per l'essència que és l'abstracte.

En tractar de la potència vegetativa ens manifesta de primer antuvi que a aquesta se l'ha de conèixer pels actes que les plantes o vegetals produeixen, i llavors l'enteniment ordena els cinc graons: elementativa, vegetativa, sensitiva, imaginativa i intel·lectual. Les dues potències primeres estan intrínsecament en l'arbre i són de la seva mateixa essència.

Tots els actes, accions, passions i demés que estudia en la planta, gira entorn d'aquestes parts: arrels, tronc, branques, rams, fulles, flors, fruit. La vegetativa viu de l'elementativa en la qual radica i en ella hi ha vegetatiu, vegetable i vegetar que li són essencials, i àdhuc diferents en nombre són una mateixa cosa en essència. Així mateix té la vegetativa les quatre potències radicals, que són l'atractiva, la retentiva, la digestiva i l'expulsiva.

En la potència sensual hi troba sis

graons: quatre particulars: vista, olorar, gust i tacte i els anomena particulars perquè cada un té el seu objecte propi sens percebre els uns els objectes dels altres; i dos universals que són l'afat i l'oïment, car l'afat pot nomenar els objectes de tots els demés sentits particulars i l'oïment pot escoltar i oir tot ço que l'afat li diu.

Al tractar dels animals, pren el lleó per model i objecte d'estudi i comença senyalant-li cinc actes interns, radicals, originals i principals que són: elementar, vegetar, sentir, imaginar i lleonar i altres sis actes externs que són: veure, oir, olorar, gustar, tocar, bramular, fora de molts altres com caçar, moures, etc.; i tots ells li van donat joc per a demostrar els actes, passions i accions del lleó fins a trobar la seva naturalesa. Va seguint en detingut anàlisi per la substància i accident, per la simplicitat i composició i individuació: acabant per l'espècie i el gènere i l'entitat que distingeix a tots els animals.

Cal remarcar que el gènere existeix tan realment en les diverses espècies, com aquestes realment existeixen en llurs individus, doctrina genuïnament lul·liana, com també ho és la distinció real entre l'essència i existència.

Les potències imaginativa i intel·lectual la considera universals perquè no solament perceben, sinó que també distingeixen totes les coses que són objecte de les altres facultats inferiors.

Tot ço que es pot dir de l'home respecte el cos resta manifest en el ja estudiat en el lleó, d'aquí que en la sisena distinció tracta, En Llull, únicament de l'ànima racional, que ve a ésser una psicologia força interessant.

Considera que l'essència de l'home és la racionalitat en la que ha l'entendre, l'estimar i el memorar i per això és més noble i queda en un pla més enlairat que l'irracional.

Combat l'enteniment universal que manta escola propugnava assegurant que d'ell brollaven els enteniments individualitzats: per contra el Beat prova que l'ànima humana és creada immediatament per Déu, i que és espiritual i immortal i a més la forma substancial del cos, doctrina tota tomista que era privativa en aque

lla època dintre la gran corrent escolàstica. I fins admet que l'acte de la intel·lecció es realitza per mitjà de les espècies intel·ligibles intervenint l'enteniment en els seus dos aspectes d'agent i possible.

En el que s'aparta de l'Escola és en considerar l'ànima racional composta, però no d'una composició material, sinó de les seves pròpies potències i aquestes d'aquelles substàncies: bondat, grandesa, etc. irradiacions dels divins atributs, però com que el bonificatiu, magnificatiu, etc. s'uneixen i componen, com també el bonificable magnificable, etc. i el bonificar, el magnificar, etc. per això l'ànima és composta de llurs parts simples naturals, que són distintes en essència i en comú formen l'essència de l'ànima.

Finalment defensa que el franc-voler i la predestinació no són incompatibles, ans bé s'acorden perfectament en un mateix subjecte.

Pintoresc i curiós ensems resulta el tractat del cel, del qual diu fou anomenat el primer mòbil, per consegüent el primer *mouere* i el primer *celestiar* són de l'essència del cel. Ja es comprèn que es parla del cel astronòmic.

Diu que el seu moviment és circular, i que dels seus actes, passions i accions s'originen les influències actives i passives que reben totes les criatures inferiors. El cel no és etern, sinó creat. Tots els estels però, planetes i àdhuc els signes del zodíac estan estretament lligats amb tots els éssers de la terra de tal manera que fora de l'ànima racional, tota altra cosa es sent fortament influenciada per ells.

L'essència de l'àngel, com la de totes les coses creades, està constituïda per aquelles semblances dels atributs de Déu, bondat, grandesa, duració, etc., cada una de les quals està formada pels tres correlatius: bonificatiu, bonificable, bonificar, magnificatiu, magnificable, magnificar, etc.

Tots els actes: bonificatiu, magnificatiu, etc. són tan simples en un ésser creat que ja no ho poden ésser més, i de tots ells en resulta una forma comú composta, la qual és la forma de l'àngel i amb ella esdevé actiu.

Les passions o passius: bonificable, magnificable, etc. són simples igualment, resultant-ne de tots ells una matèria comú composta, la qual és la matèria de l'àngel.

I dels actes tan simples que ja no ho poden ésser més: bonificar, magnificar, etc. en resulta un acte comú, o unió, amb el qual s'uneixen la matèria i la forma de l'àngel.

Es remarcable en aquest tractat que en provar l'existència dels àngels emprà els mateixos arguments que esgrimeix Suárez en la seva *Metafísica*, cosa que demostra el valor que en la Teologia tenen aquells arguments que en un sentit un xic pejoratiu són anomenats de congruència: i és que en el món espiritual no n'hi han d'altres.

Finalment acaba l'obra amb un dens tractat de teodicea que es resol en últim terme en una veritable teologia comprimida.

Realment el Beat Ramon Llull ens dóna en el llibre «De ascensu et descensu intellectus» un admirable i bell resum de tots els coneixements de l'època, on és de veure la traça amb que a compleix la seva finalitat de servir-nos aquell vernís de cultura que prometia en el pròleg. En poques pàgines ens ensenya la manera d'extreure ciència amb aquell mètode àgil de la constant ascensió i descens de l'enteniment que demana als sentits i demés facultats inferiors llurs coneixements i explicant el perquè no es poden aplicar a ço que diversifica l'escala natural, suplint-ho per mitjà de's punts transcendents per tal de palesar tota mena de *respectes* o *habituds* que hi ha o pot haver-hi en tots els éssers creats fins arribar al mateix Déu.

JOAN AVINYÓ, PVRE.

BREVE NOTICIA DE LA LABOR CIENTÍFICA DEL CAPITAN DE NAVÍO D. FELIPE BAUZÁ Y DE SUS PAPELES SOBRE AMÉRICA

1764 - 1834

El día 3 de marzo del año en curso se cumplieron cien años del fallecimiento en Londres del ilustre marino mallorquín don Felipe Bauzá y Cañas, cuyo claro talento, laboriosidad y trabajos que llevó a cabo, le colocan en primera línea entre los sabios que en las postrimerías del siglo XVIII y primeros años del XIX consagraron su actividad e inteligencia al fomento y desarrollo de la ciencia hidrográfica y cartográfica.

De don Felipe Bauzá, más conocido fuera de nuestra patria, en Inglaterra especialmente, que en el solar hispano, se ha escrito poco. La única biografía que de él existe la debemos a don Joaquín María Bover, que tras de recoger algunos detalles de su vida en sus *Noticias historico-topográficas de la isla de Mallorca*, Palma, 1836, le dedicó en el libro *Varones Ilustres de Mallorca*, Palma 1847, un completo estudio biográfico, aprovechando los datos que le proporcionara al efecto don Fernando Rubín de Celis, Ministro Togado del Tribunal Supremo de Guerra y Marina, cuñado de Bauzá. Años más tarde el Vicealmirante don Francisco de Paula Pavía y Pavía transcribió íntegras las páginas del libro de Bover en su *Galería Biográfica de los generales de Marina, jefes y personajes notables que figuraron en la misma corporación desde 1700 a 1868*, Madrid 1873.

Los pocos datos que del exámen de sus hojas de servicios existentes en los archivos de las Bases Navales de Cartagena y Cadiz y del Ministerio de Marina, pudiéramos agregar a ella hace que nos fijemos especialmente en los trabajos que señalan la fecunda labor de Bauzá tan celebrada en el extranjero y en lo que queda del gabinete geográfico que para el desarrollo de sus actividades pudo llegar

a reunir, pero antes creemos de interés evocar la vida de tan relevante figura de nuestra Marina con las siguientes efemérides, desconocidas algunas de ellas:

1764.—17 febrero.—Nacimiento en Palma de Mallorca. Dícese que en la plaza del *Banc de s'oli* en la casa antiguamente conocida por *S'hostal d'es Recó*. De familia modesta, su padre Bartolomé Vicente, maestro albañil, natural de Deyá, muerto de una caída poco después.

1779.—10 de febrero.—Entró como supernumerario en la Real Escuela de Navegación del cuerpo de Pilotos del Departamento de Cartagena. Protegido, parece ser, por un tío suyo que servía en la Real Armada.

1779—82.—Navegando «con plaza de grumete» en las goletas *San José* y *San Antonio*. Guerra con Inglaterra: en Gibraltar y conquista de Menorca.

1783—1784.—En el javeque *San Luis*, fragata *Juno* y javeque *Catalán*. En curso contra los argelinos y en los dos bombardeos de Argel. En 3 diciembre 1782 piloto-tín de número

1785—1787.—A las órdenes del jefe de Escuadra don Vicente Tofiño para la formación de las cartas marítimas de las costas de España. En 3 enero 1786 2.º piloto.

1789—1.º de marzo.—Grado de alférez de fragata.

1789—1794.—En la expedición a América, Asia y Oceanía de las corbetas *Descubierta* y *Atrevida*; director de cartas y planos. En 23 marzo 1791 alférez de navío. En 29 abril 1794 grado de teniente de fragata.

1795.—En Madrid en la publicación de los trabajos hidrográficos del viaje suspendida por razones políticas. 24 marzo 1795 empleo efectivo de teniente de fragata. Pasa a su departamento de Cádiz.

1796.—En Cartagena. Navegando en la

fragata *Mahonesa*. Vino a Mallorca a recoger una leva de marinería. En la acción contra la fragata inglesa *Terpsichore*, hecho prisionero y conducido a Gibraltar.

Ocurrió este desgraciado encuentro en siguiente forma: en la amanecida del 13 de octubre la fragata *Mahonesa*, de 34 cañones de a 12, que mandada por don Tomás Ayalde había salido días antes de Cartagena conduciendo seis prácticos con destino a la escuadra del general Lángara, descubrió sobre cabo de Gata a la enemiga *Terpsichore* de 40, cuyo armamento consistía en 24 cañones de a 12 también y dos obuses de 32 en el combés, dos de a 8 y ocho obuses de a 24 en el alcázar, y dos cañones de a 6 y dos obuses de a 24 en el castillo. A las nueve y media empezaron a batirse a corta distancia, durando el cañoneo hasta las once y tres cuartos a cuya hora tenía la *Mahonesa* varias piezas desmontadas e inútiles desde la medianía hacia a proa, por haberse desplomado encima parte del pasamano de estribor; las jarcias principales y el velamen destrozados por la metralla; rota la rueda del timón; varios agujeros a flor de agua; muertos un oficial, tres contramaestres y 17 marineros y soldados, en total 21; y otro oficial, el sargento y 26 individuos, heridos, seis de ellos muy graves. Celebrado consejo de oficiales, acordaron arriar la bandera como así se verificó, y la *Mahonesa* fué llevada a Gibraltar con el resto de su dotación prisionera.

En su descargo consignó su comandante que la fragata inglesa era de fuerza superior, y que la marinería abandonó los puestos desde las primeras descargas, siendo inútiles cuantos esfuerzos hizo la oficialidad para que volviera a ocuparlos, circunstancia confirmada por el vencedor, comandante Richard Bowen, así como la de haber caído los botalones e inutilizado la artillería, y de estar el casco en estado indefendible cuando se entregó. Sin asegurarlo, se admitiría la veracidad del relato, por el hecho de no haber tenido la *Terpsichore* ningún muerto y no más de cuatro heridos.

1797. —Libertado en mayo. Pasa luego a Madrid para la formación de la Dirección de Hidrografía. 2.º Director.

1802 —5 octubre.—Teniente de navío.

1806.—23 noviembre.—Capitán de fragata.

1808—1814. Invasión francesa. En Cádiz reorganizando el Depósito Hidrográfico con cuantos documentos pudo salvar de la codicia de los invasores.

1814.—octubre.—Vuelve a Madrid con el Depósito.

1815. 1.º diciembre.—Director de Hidrografía.

1816.—Grado de Capitán de navío,

1819.—20 octubre.—Capitán de navío en propiedad.

1821—23.—Trienio constitucional.—Es elegido Diputado a Cortes por Mallorca. Con éstas y el Gobierno en Sevilla y Cádiz. Vuelta España al absolutismo en 1.º de octubre de 1823, perseguido por Fernando VII huye del Reino.

1824—1833.—Refugiado en Londres

En 22 de agosto de 1826 se publicó en Mallorca la sentencia de la Real Sala del Crimen de Sevilla fecha 26 de julio anterior, condenando a Bauzá a muerte en garrote vil con confiscación de bienes aplicados al Real Erario por ser uno de los diputados que votaron en 11 de junio de 1823 el impedimento moral del Rey.

1833.—23 octubre.—Amnistiado por Real Decreto de la Reina Gobernadora con vuelta a la posesión de sus derechos, grados y honores, se dispone a regresar a España.

1834.—3 de marzo.—Fallece repentinamente en Londres, a consecuencia de un ataque apoplético, a los 60 años de edad.

*

Empezó a revelarse Bauzá como excelente dibujante y fácil matemático en 1783 yendo embarcado en el javeque *Catalán* realizando con entera satisfacción de su comandante el teniente de navío don Federico Gravina, varios trabajos que este preclaro Jefe le encomendara.

Destinado después a formar parte de la comisión científica de don Vicente Tofiño de San Miguel encargado de levantar las cartas de nuestras costas según los métodos que el progresivo desarrollo de la navegación exigían; y a su regreso de un viaje a la costa occidental de Africa,

hasta Mogador, en la corbeta *Lucía*, obtuvo su ascenso a 2.º piloto el 3 de enero de 1786 en atención — consigna su despacho — al mérito que contrajo a las órdenes de aquel jefe y a la instrucción que había adquirido en el modo de formar cartas marítimas e inteligencia en los problemas superiores del pilotaje.

En la corbeta *Loreto* hizo las campañas de las costas de Portugal y Galicia, y en 1787 las del Cantábrico, trasbordando en mayo de 1788 a la fragata *Perpetua* del mando de Tofiño, continuando su labor de reconocimiento y demarcación de costas. En nuestro archipiélago levantó Bauzá la carta de la isla de Mallorca y sus adyacentes, la de la isla de Menorca con planos, la de las islas de Ibiza y Formentera también con planos, y el especial del puerto de Mahón que se estamparon en 1786.

En 27 de enero de 1787 había sido nombrado Maestro de fortificación y dibujo de la Academia de la Compañía de Guardias Marinas de Cádiz, en San Fernando, cargo que no pudo desempeñar por hallarse ocupado en el levantamiento del plano del puerto de Cádiz y su bahía, grabado en 1789, y luego en la coordinación y publicación en Madrid del grandioso *Atlas Marítimo de España, 1786-1789*.

Contiene tan notabilísimo trabajo 21 cartas, 16 planos y 10 vistas que se complementan con el *Derrotero de las costas de España en el Mediterráneo y su correspondiente de Africa*, publicado en Madrid en 1787 y con el *Derrotero de las costas de España en el Océano Atlántico y de las islas Azores y Terceras*, Madrid 1789, ambos, como rezan sus títulos para inteligencia y uso de las cartas esféricas formadas por el brigadier Tofiño y sus discípulos, que perpetuarán siempre la memoria de tan distinguido marino.

*

En la expedición alrededor del globo realizada por las corbetas *Descubierta* y *Atrevida*, al mando de los capitanes de navío don Alejandro Malaspina y don José de Bustamante, a la que fueron destinados oficiales de valía que pudieran contribuir al mejor éxito de tan científico viaje, fué embarcado Bauzá en la *Descu-*

bierta en calidad de director de los trabajos cartográficos que debían constituir más tarde el *Atlas Español* de las costas de América. La intensa labor que llevó a cabo en su transcurso no pudo ser más provechosa y encomiástica.

El 30 de julio de 1789 salieron los buques de Cadiz con rumbo a América. Reconocida la Trinidad del Sur, determinaron astronómicamente su posición y fondearon en Montevideo a las 53 singladuras; visitaron Buenos Aires, barajaron después en vuelta del S. la parte oriental de aquella América e islas Malvinas y montaron el cabo de Hornos, subiendo después con escalas en San Carlos de Chilo, Valparaíso, Caldera, Callao, Guayaquil, Panamá, Acapulco y San Blas hasta los 60° N en demanda del paso que se sospechaba existía con el Atlántico, levantando el plano del puerto de Nutka y otras bahías, situando cabos, puntas y bajos de aquella costa con cuyas noticias se trazaron después numerosas cartas.

Desde Acapulco marcharon a las Marianas, y luego a Macao y Filipinas, formando la carta de este Archipiélago con toda exactitud; reconocieron Nueva Holanda e islas de los Amigos, y cruzando el Pacífico fueron al Callao, en donde por derrotas distintas se dirigieron por el cabo de Hornos a Montevideo y de aquí a España, llegando a Cádiz el 21 de diciembre de 1794, después de cinco años y cuatro meses de viaje.

El 15 de octubre de 1793, casi al final de la expedición, al separarse las corbetas en el Callao, salió Bauzá para Valparaíso en la fragata mercante *El Aguila* en unión del teniente de navío don José de Espinosa, para trasladarse por tierra a Buenos Aires, pues su estado de salud no les permitía seguir por los mares del Sur.

Ya en España, a donde vinieron ambos en la fragata *Gertrudis*, pasaron en unión de otros oficiales a Madrid para ocuparse de la publicación de los resultados de tan importante expedición.

El siguiente fragmento de la carta dirigida por Bauzá a su buen amigo don José de Espinosa, en 9 de enero de 1795, da idea de las dimensiones que iba a tener la obra y del coste calculado de su impresión:

Don Felipe Bauzá, capitán de navío de la Armada y Director de Hidrografía
n. Palma 1764, † Londres 1834

(Museo Naval)

«Yo apruebo la resolución de V. m. y mucho más con este desbarajuste; cada momento se piensa una cosa y en nada hay orden. Fabio (Ali-Ponzoni, guardia marina de la *Descubierta*) está encargado de los *Derroteros*; por mi parte hay que fundir las cartas y quedar en las longitudes que incluyo a V. m; por fortuna dejan a mi arbitrio y sin responsabilidad el manejo de ellas: haré todo lo posible para que no les falte nada, y si V. m me insinúa o advierte algunas cosas, no vendrán fuera del caso. El cómputo de toda la obra, con 70 cartas y 70 láminas y figuras y *siete tomos*, asciende a *dos millones de reales*».

Pero la infame intriga política que llevó al brigadier Malaspina a la prisión y al destierro—estudiada ampliamente por don Marcos Gimenez de la Espada con el título de *Una causa de Estado* en la *Revista Contemporánea* 1881,—hizo que unos meses después se suspendieran los trabajos, archivándose de orden superior todos los documentos relacionados con el viaje y reintegrando a los oficiales encargados de su publicación a sus respectivos departamentos.

«El viaje de Malaspina—dice el erudito marino e historiador don Martín Fernández de Navarrete—es el más brillante testimonio que a fines del siglo pasado (XVIII) dió nuestro Gobierno del laudable interés que se tomaba en aumentar los conocimientos de la ciencia de nuestro globo...

«Útil para el mundo y honroso para la nación española hubiera sido la publicación de este viaje, coordinado por los oficiales de la expedición y sabios que los acompañaron; pero por un trastorno de ideas inconcebible, las resultas de la desgracia, causa y prisión de su comandante Malaspina, alcanzaron a una empresa que nada tenía que ver con sus supuestos crímenes, y en odio del autor o jefe de la expedición, se sepultaron todos los trabajos propios de los hombres científicos y aplicados que llevó a sus órdenes.

«Mucho costó sacar de manos de los escribanos y gentes que entendieron en el proceso, los diarios, derroteros y descripciones del viaje. El que suscribe—añade—tuvo la satisfacción de contribuir eficaz-

mente a lograrlo, a reunir cuantos papeles se pudo, y depositarlos en la Dirección de Hidrografía que se instituyó entonces, cuyas tareas debían comenzar por las cartas y demás trabajos marinos de esta expedición... Quedáronse sin imprimir todos los derroteros y excelentes relaciones del viaje, llenas de luminosas observaciones astronómicas y mineralógicas, de descripciones físicas y políticas, y de nociones nuevas sobre la Historia Natural de los países recorridos.»

Hasta transcurridos muchos años en que se publicaron las *Memorias sobre las observaciones astronómicas hechas por los navegantes españoles en distintos lugares del globo, las cuales han servido de fundamento para la formación de las cartas de marear publicadas por la Dirección de trabajos hidrográficos de Madrid* Madrid, Imp. Real, 1809, dos tomos en 4.º que contienen cuatro *Memorias* y varios *Apéndices* curiosos e importantes, precedidos de un *Discurso* sobre la hidrografía española escrito por don Luís María de Salazar, no vieron la luz pública algunos de los frutos recogidos en aquel viaje.

En el Apéndice 2.º del tomo I (págs. 169-182) se insertaron: «*Observaciones de la velocidad del sonido, de latitud, longitud y variación, hechas en Santiago de Chile por el teniente de navío don José de Espinosa y el alférez de navío don Felipe Bauzá en 1794.*

En nota puesta por los autores se lee:

«Las observaciones que incluye este número las hicimos por mera afición, con motivo de restituírnos de Valparaíso a Buenos Aires por tierra a procurar nuestra incorporación con las corbetas *Descubierta* y *Atrevida* de cuyos buques desembarcamos en Lima por enfermos. Practicamos así mismo en nuestro viaje muchas operaciones geodésicas, y adquirimos varios planos, descripciones y noticias geográficas, que corregidas con aquellas latitudes y longitudes observadas, han servido para formar una carta particular de la cordillera de las Pampas, la cual se está grabando actualmente en la Dirección Hidrográfica.»

El *Anuario* de esta Dirección de 1868,

t. VI págs. 240-364 insertó la *Relación de las navegaciones que executó separadamente la corbeta de S. M. «La Atrevida», en el viaje verificado, unida a «La Descubierta», en los años 1789, 1790, 1791, 1792, 1793 y 1794. (Ordenada por su comandante don José Bustamante y Guerra, Brigadier de la Real Armada)*

Aldistinguido escritor don Pedro de Novo y Colson, teniente de navío y académico correspondiente de la Real Academia de la Historia, cabela gloria de haber dado a conocer, a últimos del siglo pasado, gran parte de la magna obra de aquellos navegantes. En su voluminoso *Viaje político científico alrededor del mundo por las corbetas «Descubierta» y «Atrevida» al mando de los capitanes de navío don Alejandro Malaspina y don José de Bustamante y Guerra, desde 1789 a 1794*, del que se conocen dos ediciones, la última de 1885, recogió con una interesante introducción los escritos que pudo relativos al mismo, y entre ellos la *Relación general del viaje* formada por Malaspina que detalla suficientemente los trabajos y comisiones practicadas por cuantos en aquella expedición tomaron parte.

Repetidas veces menciónase en ella a don Felipe Bauzá. Recalca Malaspina con frecuencia «su acostumbrada actividad e inteligencia», incansable siempre, aun a pesar de las enfermedades que le postraron en Panamá y Acapulco (calenturas), en sus delicadas operaciones hidrográficas: reconocimientos continuos de la costa, desde el mar y en tierra, triangulaciones, sondeos, mediciones, levantamientos de planos, croquis y vista de la costa que representaba este oficial—dice «con su exactitud acostumbrada».

De su propia mano trazó, entre otros muchos, los planos del puerto de Buenos Aires puerto Deseado, Chiloe, del Desengaño, Acapulco, bahía grande de Manila y puertos contiguos, puerto de la Caldera, canales de Sidney Cove, archipiélago de Vavao, etc. Su labor requería minuciosas exploraciones de la costa, que solía hacer en un bote armado destacado de la *Descubierta* en fatigosos y pacientes reconocimientos, no exentos de peligro. En el trabajo de las cartas le sirvieron de auxi-

liares los pilotines Sánchez y Hurtado embarcados al efecto en la *Descubierta* y el piloto de la *Atrevida* don Juan Maqueda

Corresponden a Bauzá los escritos que se citan a continuación, publicados por Novo y Colson, así como gran parte de los derroteros que los complementan:

Carta esférica del río de la Plata desde su embocadura has'a Buenos Aires, y de la costa inmediata Oriental ha-ta el Cabo de Santa María, trabajada a bordo de las corbetas de S. M. «Descubierta» y «Atrevida». Año de 1789, (págs 467-469).

Construcción de las cartas desde el puerto de Montevideo hasta el de Chiloe, (págs 498-504).

Construcción de las cartas hidrográficas desde Chiloe hasta Coquimbo, (págs. 526-530), y

Construcción de las cartas desde Coquimbo hasta Lima, inclusas las islas de San Félix, (págs. 537-538).

Con respecto a la expedición de Bauzá y Espinosa a través de la América del Sur realizada de mar a mar, desde noviembre de 1793 a mayo de 1794, cruzando en mula, carreta y silla de postas la abrupta cordillera de los Andes y las llanuras interminables de las Pampas, consigna Malaspina lo siguiente:

«Con el dictamen de los cirujanos, quedó determinado el viaje de don Felipe Bauzá por Valparaiso y Santiago a Buenos Aires, para no exponerle al tránsito del cabo de Hornos con exceso temible para el asma, dimanada de sus trabajos incesantes Y fué un feliz acaso que mejorado algo en su salud también el teniente de navío don José de Espinosa pudiese acompañarle por la misma razón; y con su sextante de horizonte artificial, con un relojito de segundos, y un amor invencible en entrambos a las tareas geográficas, pudiese prometerse la expedición nuevo lustre y nuevas utilidades».

Y añade luego:

«La llegada antes a Buenos y últimamente a Montevideo (mayo 1794) de los señores Espinosa y Bauzá, había enriquecido nuestro diario astronómico y nuestros apuntes sobre la geografía interior de

América, con mil noticias útiles: confirmábase la determinación hecha en el año 1790 de la latitud y longitud de Santiago de Chile, esta última deducida ahora de un eclipse de luna y de una inmersión del primer satélite de Júpiter. Las observaciones tan prolijas como importantes sobre la velocidad del sonido, en la misma capital, abrían un nuevo campo a esta clase de indagaciones físicas, hasta aquí no bien sujetas a la experiencia. La elevación de la cordillera inmediata, su dirección, tránsito y albergues, la posición de Mendoza y punta de San Luis, un exámen diario de la variación de la aguja, y finalmente una serie no interrumpida de observaciones de longitud y latitud que sujetaron la ruta de las Pampas hasta Buenos Aires, debían mirarse como adquisiciones de tanta mayor importancia cuanto que habían contribuído al mismo tiempo a que mejorase mucho la salud de los oficiales indicados».

Insértanse también en la obra de Novo y Colson, *Discusión sobre las longitudes de las costas de Chile y Perú, por don Felipe Bauzá* y la *Discusión sobre las situaciones astronómicas de las costas de Chile, Perú e islas adyacentes*, notables trabajos en los que se comparan las observaciones practicadas por nacionales y extranjeras, y que al parecer fueron redactados después de 1821, (págs 627-656) y

Algunas observaciones astronómicas hechas en Santiago de Chile desde enero a marzo de 1794, por Bauzá y Observaciones del barómetro de latitud, longitud, variación de la aguja, hechas desde Santiago de Chile a Mendoza y Buenos Aires en marzo y abril de 1794, (págs. 661-662), más las observaciones de la velocidad del sonido, ya citadas anteriormente

El historiador de nuestra marina don Cesáreo Fernández Duro es autor del estudio «*Iadeo Haënke, naturalista en el viaje alrededor del mundo de las corbetas «Descubierta» y «Atrevida», al mando de don Alejandro Malaspina desde 1789 a 1794»* el que vió la luz en el *Boletín de la Real Academia de la Historia*, Madrid, 1891, tom. XXXIX pág. 386. Recientemente: *el viaje de las corbetas «Descubierta» y «Atrevida» y los artis-*

tas de la expedición, 1789-1794, ha sido el tema de la conferencia dada el 20 de junio de 1930 por el capitán de fragata don Rafael Estrada en el Museo de Arte Moderno, reproducida en la *Revista General de Marina*, números de agosto a octubre del mismo año.

*

A pesar de las diferentes expediciones hidrográficas promovidas por el Gobierno español en aquella época de esplendor de nuestra marina, se olvidaba lastimosamente de recoger con método los preciosos datos que llegaban de las diferentes comisiones y conservarlos en un establecimiento científico, en evitación de las pérdidas que en varias ocasiones hubo que lamentar y que hacían con frecuencia estériles los generosos sacrificios de la Nación.

Al célebre don Jorge Juan estaba reservada la gloria de indicar la creación de un Depósito Hidrográfico y en 1770, escribiendo al Excmo. Sr. Baylio Frey D. Julian de Arriaga con referencia a ciertas observaciones practicadas en Manila y Cavite, dice así: «pueden sin embargo servir dichos documentos para comprobación de otros, si unidos todos en un Depósito en la Academia de Guardias-marinas o Pilotos, se forma colección, y se tienen presentes para el trazado de las Cartas.»

Esta indicación y otras varias, que patentizaban la necesidad de establecer un centro directivo a los trabajos del ramo hidrográfico y surtir de cartas y Derroteros a los navegantes, custodiando al mismo tiempo los datos de las campañas de Tofiño, hizo que se fundase en Madrid la Dirección y Depósito Hidrográfico Alquilóse en 1789 una casa, en la calle de la Ballesta 13 donde se instalaron las láminas del *Atlas Marítimo de España*, ya citado, las cartas que se hubiesen tirado desde el principio y las grabadas después efectuándose su venta en la Imprenta Real, en algunas librerías de la Corte y en las Mayorías de los Departamentos. Encargábase de expenderlas y de su administración un depositario bajo la inmediata inspección de un jefe del cuerpo. Siguió así constituido el Depósito, hasta que al regresar Malaspina a la corte en 1794,

promovió el establecimiento de la Dirección de Hidrografía de acuerdo con el Baylo Valdés, a la sazón Ministro de Marina. Sobre ello avisó Malaspina a Bauzá desde Aranjuez diciéndole en una esquila: «Acabo de hablar con el Sr. Baylo; habrá *Depósito Hidrográfico*, y Vd. será el jefe».

En aquellos momentos fué separado Valdés de la Secretaría; más no por eso dejó de ir adelante tan digno y útil proyecto: entablóle luego don Juan de Lángara, y le perfeccionó don Antonio Cornel

Hallándose en Madrid en el año de 1796 el capitán de fragata don José Espinosa, llamado para recibir instrucciones sobre el viaje que iba emprender por comisión del Gobierno a las islas Filipinas quiso Lángara que se publicase una carta del Seno Mejicano que había construido Bauzá. Este fué un impulso indirecto para el establecimiento del Depósito cuya dirección se encargó a aquel ilustre jefe, nombrándose auxiliar suyo al teniente de fragata Bauzá y luego al primer piloto de la Armada graduado de alférez de fragata don Juan Ferrer.

Bauzá que prestaba servicio en Batallones y Arsenales en el Departamento de Cadiz, después de haber sido prisionero de los ingleses en el combate en que fué apresada la fragata *Mahonesa*, fué llamado al efecto a Madrid en agosto de 1797.

Conocedor de las ejemplares condiciones de su compañero y amigo don Juan Ferrer y Franch, mahonés, oriundo de Ibiza, con quien había colaborado a las órdenes de Tofiño, consiguió del Ministro general Lángara su destino al Depósito en 1798 «es de mi deber—finalizaba su súplica—manifestar a V. E. que la actividad en la ordenación de las cartas, cuya publicación ha ordenado V. E. con tanto lucimiento de la Marina y en tanto bien de los navegantes, pende en gran parte de que V. E. traiga al Depósito Hidrográfico un sujeto tan hábil». Ferrer se había calificado como astrónomo distinguido teniendo a su cargo la marcha de los cronómetros y las determinaciones de longitud en la misión científica de Tofiño en las costas de España y había figurado también a las órdenes de Churruca en la

expedición a la América Septentrional de los bergantines *Descubridor* y *Vigilante*. (1792-1794.)

Los tres dieron principio con ahínco la instalación de la Dirección de Hidrografía. Parece que para ello se presentaron grandes obstáculos y que muchos contribuyó a remediarlos el ilustre don Martín Fernandez de Navarrete, oficial entonces de la Secretaría de Marina y más tarde sustituto de Bauzá en la dirección de aquel establecimiento.

Bauzá tenía a su cargo la publicación de obras y la inspección de las de grabado, cuidando además del extracto y compilación de las Relaciones de viajes, Derroteros y demás obras facultativas, cuyos datos debían servir para la formación de las cartas y planos. Con fecha 29 de enero de 1799 oficiaba al Ministro: «V. E. ha examinado por sí mismo el Depósito Hidrográfico y ha sellado con su aprobación las tareas de él, mereciéndole particular aprecio las cartas del Seno Mejicano que acaban de construirse. En ellas ha hecho el principal trabajo el primer piloto don Juan Ferrer, cuya inteligencia y desempeño quizás carecen de ejemplar. Y es de mi obligación, recomendar, como lo hago a V. E. a este sujeto y manifestarle la suma estrechez en que vive, teniendo de mantenerse en Madrid y ayudar a su anciana madre en Cartagena. Yo soy testigo de la indigencia de un hombre tan útil y recomendable, que ha servido tanto y lo continúa con tantas ventajas de la dependencia en que está empleado. Por todo lo cual le considero muy digno de que V. E. fije en él su atención y le alcance del Rey alguna ayuda de costa».

Al año y medio de constantes esfuerzos se habían ya estampado varias cartas de las que constituyeron el *Atlas de la América del Sur*, (12 cartas) 1798-1830 formado por Espinosa, Bauzá, Oyarbide y otros oficiales de la Armada y el *Atlas de la América del Norte*, 1799-1828 (19 cartas), imprimiéndose también bajo su inspección algunas obras.

Dedicada primeramente la actividad de la Dirección de Hidrografía a la de ambas Américas pronto se publicaron la *Colección de Cartas de las costas de América*,

que comprendía 11 cartas y 6 planos y el *Atlas de las costas de la América Septentrional y Meridional incluso los Mares de Asia*, 36 cartas y planos.

Se enriqueció el establecimiento con nuevas cartas, planos y diarios de navegación esparcidos en diferentes oficinas y archivos del Estado adquiriendo un desarrollo tal que fué necesario un edificio especial, trasladándose la dependencia a la calle de Alcalá n.º 38, en 1804. Aumentóse considerablemente el personal y se enviaron al extranjero tres individuos procedentes del cuerpo de Pilotos para aprender el grabado de las cartas.

En 1807 vió la luz la *Colección de cartas y planos publicados por la Dirección de Hidrografía desde su establecimiento en Madrid en 6 de Agosto de 1797 hasta 1807 inclusive* (27 cartas y 7 planos).

La cosecha abundante que produjo esta institución lo prueba el que al año siguiente tenía publicados 80.000 ejemplares entre cartas, planos y obras, poseyendo 300 planchas abiertas, cuyo valor ascendía a unos tres millones de reales. Su biblioteca contaba con más de 600 volúmenes de obras escogidas, sin contar los numerosos manuscritos sobre hidrografía y navegación que la hacían una de las más ricas del mundo. Rápido desarrollo iba cobrando este establecimiento y seguramente habría extendido con amplitud la esfera de sus trabajos, si las circunstancias críticas por que atravesaba España no se hubiesen opuesto al empuje adquirido en sus principios.

*

«El 10 de octubre de 1808 — dice Bover — la Junta General militar, de orden de la Suprema gubernativa del reino, establecida en Aranjuez, a Bauzá encargó la formación de un mapa de las fronteras de España con Francia, y deseoso de dar cumplimiento a este importante y necesario trabajo, particularmente en aquella época, y no proporcionándole recursos, buscó cuatro escribientes y dos dibujantes a sus espensas, empleándolos por espacio de seis meses.

»Hallábase ocupado en este trabajo cuando tuvo lugar la invasión francesa, y

entonces solo pensó en salvar todos los documentos que tenía en su poder y libertarlos de los enemigos, lográndolo, del modo siguiente: antes de las veinte y cuatro horas de haber ocupado la capital el ejército invasor, se le presentó Mr. Laborde diciéndole que venía destinado al gabinete geográfico del Emperador, y que se le presentaba la ocasión de hacer su fortuna, ofreciendo al caudillo francés sus planos y papeles. Escusóse de una manera que no pudiera interpretarse como negativa, con el objeto de ganar tiempo; pero Mr. Laborde, que sin duda no había quedado satisfecho de la contestación de Bauzá volvió al día siguiente con un oficio del conde de Cabarrus, entonces Ministro de Hacienda del pretendido Rey, en el cual se le mandaba devolver los planos que le habían sido facilitados de aquella Secretaría: y aunque con notable repugnancia, la sorpresa le obligó a obedecer, bien convencido de que se le reclamaban prometiendo su reintegro.

»Verificada esta entrega conoció Bauzá que Laborde se apoderaría de los demás planos si una ingeniosa estratagemá no los salvaba, y a este fin supuso un oficio de la Junta General militar, con fecha atrasada en el cual se le mandaba remitir todos los trabajos recojidos sobre los Pirineos: esta idea tuvo un éxito feliz, pues cuando al día siguiente volvió Mr. Laborde con nuevas órdenes para llevarse los documentos restantes y a más los planos que se le habían dado a Bauzá de la primera Secretaría de Estado como un documento diplomático de la división de los dominios español y francés, le enseñó el supuesto oficio con una nota de lo que pasaba por enviado a Aranjuez, dejando así burladas las tentativas del peticionario.

»El modo poco urbano con que salió Laborde de la habitación de Bauzá dió a entender a éste lo poco satisfecho que se retiraba, y entonces acabó de comprender nuestro marino que no debía pensar en otra cosa que en salvar para el gobierno egítimo tantos y tan preciosos documentos, sin olvidar por eso los de su pertenencia, que a costa de veinte años de dispendios y sacrificios había logrado adquirir. Mediante algunos desembolsos logró

sacar de la Capital seis cajones de planos y descripciones, excepto los de los Pirineos que no quiso aventurar a una contingencia desgraciada.»

*

La hoja de servicios de Bauzá consigna que, preso por los franceses, después de haber asistido los tres días a la defensa de Madrid, «pudo por el arbitrio del soborno escaparse de la prisión» y fugarse en 1.º de Mayo de 1809 desde el Retiro a Madrid. Marchó a Sevilla un mes mas tarde, llevando en su maleta cuanta documentación se refería al mapa en formación de los Pirineos, y pasó luego a Cadiz con orden de restablecer en San Fernando el Depósito Hidrográfico.

La guerra de la Independencia dió lugar a la expatriación de muchos ilustres españoles, siendo uno de ellos Espinosa. Constante en su actitud de no reconocer al Rey intruso, hizo dimisión de todos sus cargos y empleos y abandonó Madrid. El Gobierno de Sevilla le comisionó a Londres para dirigir allí la formación y grabado de nuevas cartas. En su lugar ocupó la Dirección de Hidrografía un tal Lanz, afecto al Rey José Bonaparte. En 29 de diciembre se le volvió a rectificar a Bauzá el nombramiento de director interino con opción a la propiedad del cargo.

Puesto sitio a la plaza y capital del Departamento de Cádiz por los franceses a principio de 1810, es fama que en agosto, a petición del Gobierno inglés, y a instancia del general Graham se puso al cuidado de Bauzá la asistencia y dirección de los ingenieros militares británicos destinados en la isla de León en la ejecución de las órdenes relacionadas con aquel punto, y si bien la admitió fué con la negativa de percibir el sueldo de capitán de fragata, grado del que se hallaba en posesión, que le asignaba por sus trabajos el Gobierno inglés. Durante su permanencia en Cádiz, recogió nuevos documentos de interés para el Depósito y entre los varios cometidos que se encomendaron a su aplicación figura, en junio de aquel año, la de examinar un plan de regeneración para la seguridad exterior de las Colonias Orientales del Río Paraguay o de la Plata.

A punto de levantar el asedio de Cádiz los franceses, y derrotadas las tropas del mariscal Marmont en los Arapiles, solicitó Bauzá en agosto de 1812 pasar a Madrid, libre entonces de invasores, para recoger los efectos del Depósito Hidrográfico y otros expedientes del Despacho Universal de Marina, correspondientes al Gobierno intruso. Así lo hizo con numerosos legajos, planos, cartas y libros que transportó a Cadiz en doce carros «de buena carga», saliendo de Madrid cuando los enemigos volvían a ocuparlo y tras un penoso viaje de 40 días, llegó a su destino el 10 de diciembre.

Ocupado en el arreglo y entrega de cuanto había salvado obtuvo órdenes en 13 de febrero de 1813 para levantar el plano del Río Sancti Petri y sus caños, que dejó terminado en 23 días, y en 25 de marzo le encomendó la Diputación Provincial la formación del mapa topográfico y estadístico de la provincia de Cádiz que no llegó a concluir por falta de fondos.

Por disposición de la Regencia, en 24 de junio siguiente, se le dió la comisión de formar «un plan político en España» (división territorial del Reino), sin descuidar a pesar de todo estos trabajos la impresión del *Portulano de las costas de la Península de España, islas adyacentes y parte de la costa de Africa, construido y publicado en la Dirección Hidrográfica*, en Cádiz, en 1813. Comprende 69 planos agrupados en cuatro cuadernos; puertos de las costas del Principado de Cataluña, puertos de las costas de los reinos de Valencia y Murcia, puertos de las costas de los reinos de Granada y Sevilla y puertos de la costa de Portugal.

Firmada la paz en 2 de agosto de 1814 y habiéndose ordenado restituir a Madrid la Dirección de Hidrografía, trasladó Bauzá a la Corte en otra caravana todo lo perteneciente al Depósito llegando a Madrid en octubre y permaneciendo al frente del mismo hasta que al regreso del Director en propiedad don José de Espinosa le hizo entrega del establecimiento por cuya integridad velara con tanto celo durante los años azarosos de la invasión napoleónica. Afortunadamente poco o nada pudieron llevarse los franceses de la ya

rica cartografía y documentación que se guardaba en el Depósito.

*

En 1.º de diciembre de 1815, por fallecimiento de Espinosa, se dió a Bauzá, que era 2.º director, la Dirección de Hidrografía, cargo que desempeñó poco más de ocho años.

Con referencia a su labor desarrollada en un periodo de verdadera postración de nuestra marina que sufría las consecuencias de las vicisitudes porque atravesaba la Nación en aquella época de disturbios políticos y sublevaciones coloniales, consigna lo siguiente la *Vida literaria de don Joaquín Lorenzo de Villanueva*, Londres, 1825, tomo I, cap. IV en las páginas reproducidas por el Sr. Giménez de la Espada en el artículo citado y luego por don Cesáreo Fernández Duro, en *Armada Española* Madrid, 1902, t. VIII, pág. 61; «Prescindiendo de los respetos de nuestra amistad y haciendo justicia a su mérito, puedo asegurar, sin riesgo de ser contradicho, que enriqueció Bauzá este Depósito con nuevas cartas hidrográficas, aumentó su exquisita biblioteca con las obras que se iban publicando en Europa análogas a aquel instituto; promovió la correspondencia con otros establecimientos extranjeros de esta clase; formó un pequeño observatorio con sus propios instrumentos, en el cual, por espacio de cuatro años se han hecho varias observaciones meteorológicas y otras astronómicas para fijar la verdadera posición de aquella capital. Fomentó, además, los reconocimientos marítimos; perfeccionó los derroteros; hizo más útiles algunas efemérides astronómicas, agregándoles tablas y otras obras de esta clase, así de naturales como de extranjeros.

»De las preciosas obras de este literato formó un completo catálogo mi hermano Jaime en su *Biblioteca de escritores cohetáneos*, que dejó casi concluída al tiempo de su fallecimiento. El barón Zach ha publicado varias cartas suyas científicas en la obra periódica impresa mensualmente en Génova (sic.) desde el año 1818, que forma ya nueve volúmenes en 8.º con este título: «*Correspondence astronomique géographique, hydrographique et statistique du baron de Zach.*»

Merecen especialmente ser citadas *Observations faites à Madrid*, insertas en el tomo II 1819, págs. 30-38.

Antes se habían reproducido en los *Annales de Chimie*, tomo VII. 1817, págs. 93-99 las *Observations sur la vitesse du Son* firmadas por Espinosa y Bauzá.

Bajo su dirección se dió impulso a la formación del *Atlas de la América del Sur* de que ya hemos hablado, y que no pudo terminarse hasta 1828 y al *Atlas de la América del Norte* concluído en 1830.

Se aumentó y corrigió en 1818 el *Portuano de la América Septentrional construido en la Dirección de Trabajos Hidrográficos. Dividido en cuatro partes Publicado en Madrid en 1809*, formado por 16 planos de los puertos de las Antillas, 46 de los de las costas de Tierra Firme, Florida y Seno Mejicano, 34 de los de la isla de Cuba y 24 de los puertos de las islas de Santo Domingo y Jamaica. En *Parte Adicional* se publicaron también en 1818, 11 planos de puertos de los Estados Unidos de América.

En 1820 se dió a la imprenta, siempre con la intervención y colaboración personal de Bauzá, el *Derrotero de las Islas Antillas, de las costas de Tierra Firme y de las del Seno Mejicano, formado en la Dirección de trabajos hidrográficos para inteligencia y uso de las cartas que ha publicado. Segunda edición. Corregida y aumentada con noticias muy recientes y con un apéndice sobre las corrientes del Océano Atlántico*. Madrid, Imp. Nacional 1820. La primera edición de esta obra se había publicado en 1810.

Consigna el capitán de fragata don Rafael Estrada en su monografía *Testigos de una época que desaparecen. La Dirección de Hidrografía*, inserta en la *Revista General de Marina* 929, (noviembre diciembre) que al frente de este centro don Felipe Bauzá, dirigió al Ministerio en 1816 en bien escrita y documentada propuesta, un proyecto de creación de un restringido Cuerpo de Ingenieros hidrográficos, análogo al de Francia, cuyo utilísimo proyecto no llegó a prosperar.

JUAN LLABRÉS BERNAL

(Continuará)

CONSTITUCIONS E ORDINACIONS DEL REGNE DE MALLORCA

(CONTINUACIÓ)

CAPITOLS DEL MORBO

(1459)

Per conservacio de sanitat e per so que mitgensant lo divinal adiutori lo present Regne de Mallorques, axi en la Ciutat com encara en les viles e parroquies foranes sia totalment preservat de morbo epidemial, lo qual seria destruccio final del dit Regne, son stades fetes e ordonades per lo molt Magnifich Mossen Vidal Castelladoris, Loctinent Reyal, ensemps ab los Honorables Mossen Galceran Janer, Caveller, Mossen Bonifaci Morro, Doctor en decrets, Mossen Damia de Dameto, Mossen Pere Despi, Mossen Andreu Sunyer, e Mossen Pere Andreu, Jurats de la Ciutat e Regne de Mallorques les ordinacions subsegüents. M. Çabrugada.

Primo statuexen e ordenen que deciavnt no sia permes ne donat loch que algun navili, galea, barca, leut o altra fusta maritima, venint de les parts de Valencia o de qualsevulla altres parts, morboses del dit morbo epidemial, prenga terra o surgesca a Portopi, al moll, ni en altre loch del dit Regne de Mallorques, ans a aquelles fustes sia resistit ab bombardes o ab manaments penals en tal manera que tantost sen tornen o sen vagen en altres parts. M. Çabrugada.

II. Item que algun patro de navili, galea, barca o altra fusta maritima venint de les dites parts morboses no gos ne presumesca surgir ne pendre terra en algun loc del dit Regne, ne fer posar alguna persona en terra, ne descarregar algunes robes o mercaderies ne altres coses, sots pena irremissible al contrafent de cent lliures a cascun dels dits patrons, aplicadora la quarta part al fisch rey al, e laltre quarta a la Ciutat de Mallorques, convertidora en paga de les despeses necessaries a execucio de les presents ordinacions. E laltre quarta als honorables Batle, Vaguer, e laltre quarta part als dits gordians de la mar M. Çabrugada.

III. Item qui si e quant alguna fusta maritima transpuntara o sera vista transpuntar de

qualsevol part, encontinent los gordians de la mar hagen e sien tinguts denunciar ho al dit Magnific Loctinent e als dits molt honorables Jurats. E asso sots pena cascuna vegada, que no feren la dita denunciacio, de cent sols aplicadora *ut supra*. M. Çabrugada.

III. Item que alguna persona de qualsevol ley, natura o condicio sia, encara que sia natural o domiciliada en lo dit Regne de Mallorques, venint de les dites parts morboses, no gos ne presumesca exir en terra, ne alguns mercades o altres persones presumescan fer venir ne fer treure algunes robes o mercaderies o altres coses en terra, e asso sots pena irremissible de sinquanta lliures a cascun dels contrafaents si seran persones de stat, e si seran persones de baxa condicio de vint e sinc lliures, aplicadora *ut supra*; e si pagar no poran les dites persones de baxa condicio, de correr la Ciutat ab assots per los locs acustumats, e de esser foragitats del dit Regne. M. Çabrugada.

V. Item, ultra les dites penes en lo precedent capitol contengudes, es statut e ordonat que tota barca o leut, ab los quals algunes persones venints de les dites parts morboses seran posades en terra o algunes mercaderies o altres robes o coses seran aportades de les dites parts morboses seran descarregades en terra, sien cremats ensemps ab les dites mercaderies, robes, e altres coses que hauran descarregades sens alguna gracia o merce, a coneguda, empero, e arbitre del dit Magnifich Loctinent General, dels dits honorables Jurats, Batle o Veguer. M. Çabrugada.

VI. Item que tota hora e quant se esdevindra traspuntar alguns navilis, galees, barques o altres fustes maritimes venints de Barcelona, o de altre loc o locs no morboses de la costa de Catalunya o de altres parts, encontinent que seran vert lo punt de Portopi, o hauran surgit, sia inhibit e fet manament per un dels dits gordians a cascun patro de les dites fustes, que no gosen ne presumesquen treure algunes persones ne mercaderies, robes o altres coses en terra, sots pena de vint e sinc lliures, *ut*

supra, aplicadora fins que sia hauda informació quines persones seran en la dita fusta e de quals parts venen e de quins locs e si ni haura alguna malalta, e fins hagen los dits patrons obtinguda licència del dit Magnífich Loctinent reyal. M. Çabrugada.

VII. Item que alguna persona o persones qui vendran de les dites parts de Barcelona o de la costa de Catalunya o altres parts no morboses, no gosen ne presumesquen exir de les fustes en que seran, ne traure algunes mercaderies, robes, ne altres coses en terra, sens licència del dit Magnífich Loctinent, sots pena de deu lliures dels contrataents, aplicadora *ut supra* e aquelles qui pagar no poran la dita pena, de star en la presó per terme de trenta dies. M. Çabrugada.

VIII. Item que tota persona o persones qui, obtinguda la dita licència del dit Magnífich Loctinent, exiran en terra e descarragaran o descarragar faran algunes mercaderies, robes o altres coses, sien tingudes encontinent anar e star en aquell loch o lochs dedicats a ells, per aquell temps quils sera statuit e designat per lo dit Magnífich Loctinent, e no gosen ne presumesquen entrar en la Ciutat, ne anar en altres lochs, durant lo dit temps, ne metra les dites mercaderies, robes, o altres coses, sino en la butiga o butigues, ja per asso dedicades, e asso sots pena de deu lliures *ut supra*. M. Çabrugada.

IX. Item que algun hostaler o altre persona de qualsevol leg o condició sia no gos ne presumisca acullir ne receptor, ne fer acullir ne receptor a altres algunes persones venints de loch morbos, encara que sien pare, mare, marit, mulier o altres conjunts en qualsevulla grau de consaguinitat o afinitat, ne algunes coses aportades del dit loch morbos sens licència del dit Magnífich Loctinent, e asso sots pena irremissible de XXV lliures, aplicadora *ut supra*.

X. Item que los honorables Batle e Veguer de la dita Ciutat de Mallorques, qui ara son e tots llurs succesors qui per temps seran, e en llur absència los Loctinents de aquells, hagen e sien tinguts rigorosament exequitar les presents ordinacions, e totes les coses en aquelles contengudes, encontinent que seran pervengudes a llur noticia, e no resmenys prestar cascadun de ells jurament evangelical de tenir e servir les dites ordinacions, e de haver se be e diligentment en les exequicions de aquelles, tots altres negocis postposats e tota amor, comport e favor cessants. M. Çabrugada.

XI. Item que tots los Batles e Jurats de les viles e parroquies foranes, axi maritimes com altres, hagen esser certificats e tremes a cascuna de les dites parroquies un traslat de les precedents ordinacions mitgensant letra del Magnífich Loctinent reyal dessus dit, ab la qual sia injungit e manat a cascuns dels dits Batles e Jurats de cascuna parroquia, sots pena de cent lliures de cascadun dels contrafaents exhididora e aplicadora *ut supra*, que tenguen e observen inviolablement les dites ordinacions e fassen tenir e observar aquelles, e fassen publicar aquelles ab veu de crida publicament, e proceesquen rigorosament contra tots aquells qui contrafaran a exequicions e exaccions de les dites penes, e aço per comissio e manament del dit Magnífich Loctinent. M. Çabrugada.

XII. Item statuexen e ordonen que los Magnífichs Governadors e honorables Jurats, Batle e Veguer, qui ara son, e los successors en los dits Oficis, qui en sdevenidor seran, haien e sien tinguts, mitgensant jurament evangelical, prometra e jurar de tenir e observar les dites ordinacions per tot llur poder e saber, e que no contravindran directament o indirecta, ne permetran que per algu o alguns sia contrafet a aquelles en tot o en part en alguna manera, ans se hauran ab tota diligència en les exequicions de aquelles, e en totes les altres coses necessaries, servada tostemps en tot e per tot la serie e forma de les dites ordinacions. M. Çabrugada.

E lo molt Spectable e Magnífich Loctinent vists e regoneguts los dits capitols, e cascadun de aquells vists que concernexen lo be public del dit Regne, ab consell de Miquel Çabrugada, Assessor seu, loa e aprova aquells e mana esser interposat son auctoritat e decret, e mana ab la present als Batles e Jurats, qui ara son, e per temps seran, en quiscuna de les parroquies de la part forana, que los qui ara son encontinent e los altres en lo començament de lurs Oficis, haien tenir e observar a la letra les ordinacions e capitols dessus inscrits. Vidal Castelladoris.

Fo publicada la dita crida per mi Julia Pisa, trompeta de la Ciutat a quatre de Agost, any mil e cccclviii.

A. H. M. *Extraord. Gran i Gen. Consell*
1457 ad 59. al final

CAPITOLS SOBRE LA SEPULTURA DE MESTRE
RAMON LULL.

(1487)

Die martis XXIII mensis Octobris anno predicto M. ccccLXXXVII.

Los die e any damunt dits foren fermats per los Magnífichs Jurats del present Regne de part una y lo discret mossen Francesch Sagrera pre vere de part altre los capitols del tenor següent

Capitols fets e fermats entre los Magnífichs Jurats de una part, e lo discret mossen Francesch Sagrera pre vere de la part altre sobre una tomba que lo dit mossen Sagrera ha a fer de alabastra per metre lo cors del Reverend Mestre Ramon Lull en la Sglesia de Sant Francesch.

E primerament los Magnífichs Jurats han a donar al demunt mossen Sagrera lo alabastra per fer la dita tomba, lo qual han a fer portar en casa sua, a cost dels Magnífichs Jurats. E per quant se ha dubte que el alabaustre bast per la tomba e les armes que si han a fer, que si sera miester una pessa de Santanyi per fer les armes, que els Magnífichs Jurats han a pagar aquella.

Item, son de acordi que lo demunt dit mossen Sagrera ha a fer la dita tomba segons una mostre que ha donada als Magnífichs Jurats, la qual te en Joan Vicent e es tingut lo dit mossen Sagrera de ferla semblant a aquella, e quant que la fassa mes bella que en mes cbres no la pot fer en menys obres.

Item son de acort que la dita tomba lo dit mossen Sagrera promet aquella haver acabada per spay de sis mesos primer vinents, salvo just impediment, a cost e mesio sua, e a ço sots pena de cent sous. E los Magnífichs Jurats li prometen de donar per sos treballs quoranta sis liures; es ver que acabada la dita tomba los Magnífichs Jurats son tenguts de fer portar aquella a cost e messio en la Sglesia de Sanct Francesch, en la Capella hon deu star lo Cors del dit Mestre Ramon. E lo dit mossen Sagrera es tingut en aseura aquella en lo loch on deu star la dita tomba. Es ver, empero, que per quant lo loch on deu star la dita tomba se ha alsar un poch, segons consell sen ha haut, los dits Magnífichs Jurats son tinguts en pagar lo que costara, e lo dit mossen Sagrera a son cost e messio ha a seura, com dit es, la dita tomba.

Item, son de acort, com dit es, que lo demunt dit mossen Sagrera ha a fer la dita tomba

per quoranta sis lliures, les quals los Magnífichs Jurats li han a donar de present setze liures, e acabada la obra la resta, e es tingut lo dit mossen Sagrera de donar fermanses per les dites setze liures, e dona per fermanses en Lorens Cifre e Joan Sagrera picapedres, cascu per lo tot etc.

Testes Jacobus Merades et Michael Badia, virgarii dictorum Magnificorum dominorum Juratorum in quorum presencia dicti Magnifici Jurati et dictus Franciscus Sagrera firmarunt.

De firma dicti Joannis Sagrera qui predicta omnia firmavit die XIII decembris fuere testes discretus Antonius Mir notarius et Petrus Mir panniperator Maioricarum.

A. H. M. *Extr. Jurats* 1487. fol 78 v.

A P E N D I X

JURAMENTS DELS OFICIALS DE LA UNIVERSITAT I REGNE DE MALLORCA

DELS CONSELLERS

Vosaltres, Magnífichs e Honorables Consellers de la present Ciutat assi presents, convocats e congregats en la Sala del Consell de la dita Universitat al dit ofici trets lo dia proppassat de sancta Lucia segons forma del sanct y saludable Regiment de Sort y de Sach, ab lo qual lo present Regne se regeix e es governa jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis, per vostres mans corporalment tocats e per lo homenatge per cascu de vosaltres prestat en mans e poder del Spectable e molt Magnífich Senyor don Joan Aymerich, Cavaller, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor y per sa Altesa Lochtinent general y Governador en lo Regne de Mallorques e yllas a aquell adiacents assi present que en los actes e negocis de la dita Universitat e Regne per vostre poder y saber salves en per tostemps y en totes coses al molt alt y molt poderos Senyor lo Senyor Don Ferrando Rey de Castellay de Arago, ara benaventuradament regnant la Senyoria fidelitat e naturalesa que a sa Altesa son tenguts drets e regalies de aquella, los quals a sa Excellencia tendreu e servareu, tenir e servir fareu, aconsellereu be e leyalment a llahor, honor e servey de nostre Senyor Deu e del dit Rey nostre Senyor, e a utilitat e benefici de la cosa publica

de la dita Universitat e singulars de aquella, e tendreu e servareu, tenir e servir fareu inviolablement, e ab tot degut efecte lo dit sanct y saludable Regiment de sort y de sach, e les declaracions circa aquell fetes, aquelles empero qui no son revocades E noresmenys en virtut del dit sagrament y homenatge per exequcio y observança de la sentència Rey al donada per la prefata Real Majestat en la Ciutat de Barcelona lo primer de marts del any MccccLXXXI entre aquest dit Regne de una part e los creditors censualistes de la dita Universitat, domiciliats en la dita Ciutat de Barcelona e Principat de Catalunya de la part altre, e de moltes provisions e lletres per sa gran Altesa proveides e manades, sots diversos Kalendaris a instancia dels dits creditors pagareu e pagar fareu a aquells dits crehedors les pensions de llurs censals a la prestacio dels quals la dita Universitat es tenguda y obligada, axi degudes com devedores en e dins la dita Ciutat de Barcelona en los termens e pagues dels dits censals e segons lo tenor y forma dels contractes dels encarragaments de aquells e axi com per les dites sentencies e lletres reyal es stat proveit, sentenciat, declarat y manat, terint e servant a aquells tot ço y quant los son tenguts tenir y servir en virtut dels capitols vulgarment dits de la Concordia de Barcelona e sentència reyal daquen dada, e segons la capitulacio e concordia novament feta en la Ciutat de Barcelona entre aquest dit Regne, e lo Sindich de aquell de una part e los dits creditors censualistes catalans de la part altre. La qual capitulacio e concordia es stada assi en Mallorques, migencint sagrament y homenatge sots a V de Noembre any mil CCCCLXXXIIII aprovada, ratificada, confirmada e loada. Los quals capitols e sentència per vostre poder tendreu e servareu en quant concernexen interesser de la present Universitat e Regne e habitants de aquell, e los privilegis atorgats als creditors censualistes de Mallorques, e la sentència o sentencies reyal donades sobre los referiments e altres coses en aquelles contengudes, e als dits creditors censualistes atorgades, e signantment la sentència ara derrera ment sobre los dits referiments per lo dit Rey nostre Senyor com a Rey y Senyor arbitre e arbitrador donada e promulgada en la Ciutat de Cardona a XXX de agost del dit any mil CCCCLXXXIIII, e la ordinacio de no donar a fills ne a fioles sino fins en X sous en loch

pobre a vostre coneguda, e les ordinacions de les gramalles de dol, e de stirpar aquelles qui venen de loch morbos. E no permetreu, dareu loch ne consentireu que los Oficis sien regits per substituets, sino personalment, exceptats los casos en los quals, ço es, per ausencia o malaltia es permes aqueills poder se regir per substitut.

Item, tendreu e servareu los Capitols e ordinacions novament fetes e ordenades sobre lo redres e bon stament del dit Regne. E noresmenys tendreu e servareu, tenir y servir fareu inviolablement y ab tot degut efecte les ordinacions novament fetes y compostes per lo dit Spectable Senyor Mossen Joan Aymerich, Lochtinent general e ensemps ab lo Reverend Mestre Francesch Sagarra, e les persones per lo Gran e General Consell del dit Regne eletes, axi sobre lo Universal Regiment com sobre altres coses, havents sguard a la bona direccio del dit Regne en la forma y manera que per la Majestat Rey al son stades apres limitades e decretades e per la dita Universitat admeses. Mes avant en virtut del dit sagrament y homenatge per tots vosaltres dits Consellers axi de la Ciutat com de la part forana prestat jurau e prometeu tenir e servir, e fer tenir y servir la Pragmatica reyal are novament per sa Majestat proveida e totes e sengles coses en aquella contengudes juxta sa serie y tenor sots les penes en dita reyal Pragmatica contengudes. E generalment tendreu e servareu, tenir e servir fareu totes altres coses que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen.

Lo qual jurament y homenatge publicat los dits Magnifichs y honorables Consellers digueren que ells juraven la dita nova Pragmatica en ja forma y manera que per lo Consell General es stada admesa, singula singulis referenda. (1)

A. H. M. Extr. Ofi. 1500 fo. 3.

DELS OYDORS DE COMPTES I ESCRIVA

Vosaltres, honorables Oydors de comptes de la present Universitat de Mallorques e discret Scriva del dit Ofici, trets novament als dits Oficis segons forma del sanct y saludable Regiment de sort y de sach ab lo qual lo present

(1) Els Jurats, Advocats i Sindics feien el mateix jurament, pero hi afegien els afers que més importaven durant l'any del seu regiment.

Regne se regeix e es governa, jurau e prometeu a nostre Senyor Deu, e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment tocats en mans e poder del Spectable Senyor Loctinent que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici de vostres Oficis a honor del molt alt Senyor Rey e a utilitat e benefici de la dita Universitat. E tendreu e servareu inviolablement e ab tot degut efecte les ordinations novament fetes y compostes per lo dit Spectable Mossen Joan Aymerich, Loctinent General ensemps ab lo Reverend frare Mestre Francesch Sagarra e les persones per lo Gran e General Consell del present Regne en la forma y manera que per sa Magestat son stades decretades e per la present Universitat admeses. Mes avant jurau e prometeu de tenir y servir e fer tenir e servir la Pragmatica reyal are novament per sa Magestat proveida e totes e sengles coses en aquella contengudes, juxta sa serie y tenor sots les penes en dita reyal Pragmatica contengudes. E generalment tendreu e servareu totes altres coses que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extr. Oficis* 1500, fol 11.

DEL EXEQUODOR.

Vos, Magnifich Mossen Joan de Loscos, Donzell, Exequodor lany present de la casa de la Juraria de la Universitat de Mallorca, are novament al dit Ofici segons forma del sanct y saludable Regiment de Sort y de Sach, ab lo qual lo present Regne se regeix e es governa, jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment tocats, e en virtut del sagrament y homenatge per vos prestat en mans y poder del Spectable Senyor Loctinent General, aci present, que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici de vostre Ofici a llaor, honor e servey de nostre Senyor Deu, e del Rey nostre Senyor e a utilitat e benefici de la cosa publica de la dita Universitat, dret e justicia als sotsmesos de vostre Ofici donant e administrant, e no rebreu ne pendreu preus, serveys, donatius ne salaris de algu per rao del dit vostre Ofici ultra lo salari de la dita Universitat, al dit Ofici constituit e pagar acostumat. E noresmenys servareu los Capitols de les ajudes, e les franquesses, privilegis, immunitats e ordinations al dit vostre Ofici, o per causa e respecte de

aquell a la dita Universitat atorgades. Mes avant, en virtut del dit sagrament y homenatge jurau e prometeu de tenir e servir, e fer tenir e servir la Pragmatica reyal, ara novament per sa Magestat proveida, e totes e sengles coses en aquella contengudes, juxta sa serie e tenor, sots les penes en dita reyal Pragmatica contengudes. E generalment tendreu e servareu totes altres coses que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extr. Oficis* 1500, fol. 12.

DEL CLAVARI.

Vos, Magnifich Mossen Jordi Miquel de Sanct Joan, Donzell, elegit per lo Spectable Senyor Mossen Joan Aymerich, Cavaller, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor y per sa Altesa Loctinent General y Governador en lo Regne de Mallorca e ylles a aquell adjacents a beneplacit de sa Magestat e fins altrament per aquella hi sia proveit en lo Ofici de Clavari Bosser de la Consignacio de la present Universitat y Regne de Mallorca, vacant per mort del Magnifich Mossen Pere de Sanct Joan, Cavaller de Mallorca quondam, jurau y prometeu a nostre Senyor Deu, e als seus sancts quatre evangelis, per vostres mans corporalment tocats, e per lo homenatge per vos prestat en ma y poder del dit Spectable Senyor Loctinent General, assi present que per vostre poder y saber vos haureu be e leyalment en lo regiment e exercici de vostre Ofici de Clavari Bosser, a llaor, honor e servey de nostre Senyor Deu y del Rey nostre Senyor, e a utilitat, benefici, conservacio, e augment de la consignacio e per exequicio y observança de la sentencia donada per lo molt alt, invictissim e potentissim Senyor, lo Senyor Don Ferrando, Rey de Castella e de Arago, are benaventuradament regnant, en la ciutat de Barcelona lo primer dia de Març any M. ccccDXXXI entre aquest dit Regne de una part e los creadors censualistes de aquesta Universitat, domiciliats en la dita Ciutat de Barcelona e Principat de Catalunya de la part altre, e de moltes provisions e letres per sa gran Altesa proveides e manades sots diversos Kalendaris, a instancia dels dits creadors, pagareu realment y de fet a aquells, dits creadors, les pensions de llurs censals, axi degudes com devedores a la prestacio dels quals la dita Universitat es tenguda y obligada en e

dins la dita Ciutat de Barcelona, en los termes e pagues dels dits censals e segons lo tenor e forma dels contractes dels encarregaments de aquells, e axí com per les dita sentència e letres reials es stat proveit, declarat y manat, tenint e servant a aquells tot ço e quant los son tenguts tenir e servir en virtut dels Capítols vulgarment dits de la Concordia de Barcelona e sentència reyal, daquen dada. E apies, pagareu als creadors censualistes de la pre dita Universitat, domiciliats en la present Ciutat e Regne de Mallorques les pensions de llurs censals reduïts, segons forma de la sentència reyal en los termes y pagues de aquells. E aximateix pagareu los censals nous encarregats per virtut de la sentència reyal sobre los avanços de les reduccions, proveïts e determinats per lo Gran e General Consell del dit Regne, seguint en totes coses los capítols de la Concordia de Barcelona e sentència reyal, e altra sentència reyal ultimadament donada en virtut de la qual son stats fets los encarregaments dels dits censals. E aximateix la provisio e decretacio per lo Magnífich olim Loctinent General sobre lo fet dels referiments feta. E noresmenys pagareu per los ordinaris III milia lliures e les cccl lliures extraordinaries, e tendreu e servareu lo privilegi reyal per los creadors censualistes de la dita Universitat en dies passats obtes a la sentència per lo olim Magnífich Loctinent General dada e promulgada, e lo capítol fet e ordonat de vendre les ajudes de la pre dita Universitat, e regireu lo dit Ofici personalment e no per substitut, sino en los casos que segons lo Regiment de Sort e de Sach es permes aquell poderse regir per substitut.

Noresmenys jurau y prometeu que observareu totes e sengles coses contingudes en la provisio impetrada de la Majestat reyal, dada en la vila de Alcalá a XXVII de octubre any MilcccLXXXV e que en virtut de aquella pagareu als creadors censualistes, domiciliats en lo present Regne de Mallorques les pensions de llurs censals, ço es que del dia present a un mes pagareu totes les pensions caygudes e vendudes pagadores.

E axí daquiavant per cascun mes per modo e forma que tantes pensions com seran caygudes en un any pagareu dins un any, no retrogradant ne tornant atras, ne faent majors rossecs dels que a present son, ans pus tost avençant los dits pagaments e disminuïnt dels dits rossecs, si es vol, hagau exigides pecuniés

pertanyents a la dita Consignacio o no, e per aço atendre e complir obligau tots vostres bens propis, presents e sdevenidors, en los quals en tot cars que les pensions ab lo modo dessus dit pagar cessareu sia feta execucio per lo Magnífich Exequutor, al jui e coercio del qual vos sotsmetreu. E aximateix, tendreu e servareu les ordinacions fetes en lo redres, qui hagen esguard al vostre ofici de Clavari. E noresmenys tendreu e servareu tenir, y servir fareu inviolablement y ab tot degut efecte les ordinacions novament fetes y compostes per lo Spectable Senyor Loctinent General, per lo Reverend Mestre Francesch Sagarra y per les persones per lo Gran y General Consell del dit Regne eletes e deputades, aquelles empero qui han sguard al dit vostre Ofici de Clavari e bona direccio de la sobre dita Consignacio.

Mes avant, en virtut del dit sacrament y homenatge jurau y prometeu de tenir e servir e fer tenir e servir la Pragmatica reyal, are novament per sa Magestat proveïda e totes e sengles coses en aquella contingudes, juxta sa serie y tenor sots les penes en la dita reyal Pragmatica contingudes. E generalment tendreu e servareu, tenir e servir fareu totes altres coses que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extrac. Oficis* 1500 fol. 13. v.

DELS OFICIALS REYALS I DE LLURS ASSESSORS

E feta la dita eleccio e publicada aquella, com dit es, poch apres comparegueren en la dita Audiencia, davant lo Spectable Senyor Loctinent General los dits Magnífichs Batle, Veguer de la Ciutat, e llurs Assessors e prestaren en ma y poder del dit Spectable Lloctinent sacrament e homenatge per virtut dels quals prometeren e juraren tenir e servir les coses devall escrites, les quals yo, dit Antoni Mir, notari y scriba damunt dit, ab alta e intelligible veu, presents tots los qui aqui eren circumstants a aquells, legí e publiquí en la forma seguent.

(El jurament dels Oficials es semblant al dels Consellers, menys el que segueix).

E noresmenys vosaltres dits Magnífichs Balle y Veguer de la Ciutat jurau y prometeu que dins un mes apres que sereu fora dels dits Oficis dareu e retreu bo, just, e vertader compte dels emoluments de aquells en poder del noble

Don Gregori Burgues, Procurador Reyal, e pagareu les reliquies. E noresmenys pagareu als Magnífich e Honorable Advocat, e Procurador fiscals llurs terces segons forma de les ordinacions, privilegi e sentència reyal. E per aço, obligau les vostres persones e bens etc, renunciant largament, ect.

Lo Veguer de fora, e son Assessor, per provisio feta, no acostuma de jurar perque no usen de llur Ofici e lo exercici de aquells es sospes.

A. H. M. *Extra. Oficiais*, 1500. fol 19.

DEL MOSTAÇAF

Et die dominica, festo scilicet Pentecostes intitulata, VII mensis Junii anno predicto scilicet M.^o D.^o. Exiens prefatus Spectabilis dominus locumtenens generalis ab ecclesia Sedis Maioricensis post celebrationem missarum una cum Magnificis Juratis et Mostaçafio noviter electo intravit Castrum Regium presentis Civitatis Maioricarum et cum adessent omnes ante portale maius ecclesie Sancte Anne dicti Castri dictus magnificus Mostaçafius prestitit juramentum evangelicum in manibus et posse prefati Spectabilis Domini locumtenentis Generalis, cuius virtute infrascripta, que ego idem Notarius et Scriba alta et intelligibili voce legi et publicavi tenere et servare promissit sub hac forma.

Vos Honorable en Luys de Soldevila, Ciutada, Mostaçaf de la present Ciutat de Mallorca novament tret e elet al dit Ofici, segons forma del sanct y saludable regiment de Sort y de Sach ab lo qual lo present Regne se regeix, jurau e prometeu a nostre Senyor Deu, e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment toctas, en mans e poder del molt Spectable y molt Magnífich Senyor Mossen Joan Aymerich, Cavaller, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor y per sa altesa Loctinent General y Governador en lo Regne de Mallorca e illes a aquell adiacents que per vostre poder y saber vos haureu be e leyalment en lo regiment e exercici de dit Ofici a honor e servey del dit molt alt Senyor Rey, e a utilitat de la cosa publica de la present Universitat.

E tendreu e tenir fareu pesos e mesures justes de les coses vendables, e servarcu, e servir fareu los capitols del dit Ofici. E tendreu

taula, e pagareu cosa jutgada. E un mes apres que sereu fora del dit Ofici dareu e retreu bo, just legal e vertader compte dels emoluments de aquell en poder del nobie y Magnífich Procurador Reyal, e restituireu les reliquies, e no allegareu Corona en cars que delinquisseu en lo ofici sots pena de doscentes lliures al Fisch Reyal aplicadores. E generalment tendreu e servareu, tenir e servir fareu totes altres coses que al dit Ofici tenir e servir se pertanguen. E per aço obligau la vostra persona e bens en nom de deposit y comanda. Renunciavit largo modo.

A. H. M. *Extra. Oficis*-1500-fol 21 v.

DEL CEQUIER.

Et ipsis die et anno et quasi incontinenti coram dicto Spectabili Domine Locumtenente Generali personaliter existente, in patio Castri Regii presentis Civitatis Maioricarum comparuit dictus Antonius Bolaix, Cequiarius noviter electus et presentibus pluribus ibi circumstantibus prestitit juramentum evangelicum in manibus et posse dicti Spectabilis Domini Locumtenentis Generalis, cuius virtute infrascripta que ego idem Notarius et Scriba eidem legi et publicavi tenere et servare promissit et juravit sub hac forma.

Vos, Senyer Antoni Bolaix pescador, novament exit y elegit al Ofici de Ciquier segons forma del sanct y saludable Regiment de Sort y de Sach, ab lo qual lo present Regne se regeix, jurau e prometeu a nostre Senyor Deu y als seus sancts quatre evangelis, per vostres mans corporalment tocats, en mans e poder del Spectable y molt Magnífich Senyor Mossen Joan Aymerich, Cavaller, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor y per sa altesa Loctinent General y Governador en lo Regne de Mallorca, e yllas a aquell adiacents que per vostre poder y saber vos haureu be e leyalment en lo regiment e exercici de vostre Ofici a honor del molt alt Senyor Rey e a utilitat de la cosa publica de la present Universitat, e servareu, e servir fareu los privilegis e ordinacions que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen, e cascun dia dareu a la Ciutat quatre hores de aygua demati e altres quatre hores apres dinar, e en los diumenges del Sol exit fins al Sol post, e tots dies dareu compliment daygua al Castell

Reyal, e juxta lo privilegi del Col·legi de la orta tendreu taula e pagareu cosa jutgada en poder del dit Spectable Senyor Loctinent. E un mes apres que sereu fora del dit Ofici dareu e retreu lo just, leyal e vertader compte dels emoluments de aquell en poder del noble Procurador Reyal, e restituireu les reliquies, e no allegareu corona en cars que delinquisseu en lo dit Ofici, sots pena de CC lliures al fisch reyal aplicadores. E generalment tendreu e servareu tenir e servir fareu totes altres coses que a vostre Ofici tenir e servir se pertanguen. E per aço obligau la vostra persona e bens en nom de deposit e comanda. Renunciavit largo modo.

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1500-fol 24 v.

DEL CAP DE GUAYTA

Et ipsis die et hora et quasi incontinenti existente personaliter dicto Spectabili et Magnifico Locumtenente Generali in Camera dicta del Angel Castri Regii presentis Civitatis Maioricarum comparuit coram eodem dictus Bartholomeus Rosses, magister excubiarum noviter electus et presentibus pluribus ibi circumstantibus prestitit juramentum evangelicum in manibus et posse dicti Domini Locumtenentis, cuius virtute infrascripta que ego idem Antonius Mir, Notarius et Scriba memoratus alta et intelligibili voce eidem legi et publicavi tenere et servare promissit sub huiusmodi forma.

Vos, Mestre Bartomeu Rosses, Menescal, novament exit al Ofici de Mestre de guayta, jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis, per vos corporalment tocats, en mans e poder del Spectable Loctinent General assí present que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici de vostre Ofici a honor del molt alt Senyor Rey, e a profit de la cosa publica del present Regne e servareu los capitols de vostre Ofici, tendreu taula e pagareu cosa jutgada, e no allegareu corona en cars que delinquisseu en vostre Ofici sots pena de CC lliures, e un mes apres finit vostre Ofici dareu e retreu bo, just leal e vertader compte dels emoluments de aquell en poder del noble Procurador Reyal, e restituireu les reliquies. E per aço atendre e complir obligau la vostra persona e bens en nom de deposit y comanda amb les renunciacions acustumades. E feuli fermaça lo Honorable en Bernat Perato, mercader de Mallorca.

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1500 fol 27.

DEL VEGUER DE CIUTAT I DEL BATLE I VEGUER DE FORA

Vosaltres Mossens molt honorables jurau e promateu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis, per vostres mans corporalment tocats, en mans e poder del Spectable e Magnífich Mossen Vidal Castelladoris Cavaller etc. que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici de vostres Oficis de Batlia e Veguaria per tot lo present any a honor del dit molt alt Senyor Rey, e a utilitat e profit de la cosa publica de la present Ciutat de Mallorca, dret e justícia als sotsmesos al dit Ofici donant e administrant. E dins un mes que sereu fora del dit Ofici retreu bo e just e vertader compte e rao dels emoluments del sobre dit Ofici en poder del Honorable Regent lo Ofici de la Procuracio Reyal. E restituireu tot ço e quant siats tinguts restituir. E tendreu taula e no allegareu corona en cars que delinquisseu en lo dit Ofici sots pena de mil florins dor als cofrens del molt Senyor Rey aplicadors. E aximateix, prestau sagrament e homenatge en poder del dit Spectable e Magnífich Loctinent General per virtut del qual prometeu e jurau de tenir e servir e fer servir los capitols de la Concordia de Barcelona e lo privilegi atorgat als creadors e censalists de la Universitat de Mallorca sobre lo fet dels referiments. E lo fet de la Gabella de la sal. E aximateix la ordinacio feta sobre los furts del bestiar e la ordinacio feta sobre los axeniments e la ordinacio feta sobre lo aportar de les goneselles de les dones. E pagareu al Advocat e Procurador Fiscal llurs terçes segons forma de la sentència reyal, obligant les persones.

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1454 sens foliar.

DELS REGENTS DELS HOSPITALS

Vosaltres. Magnífichs Mossen Berenguer de Galiana, Cavaller, Mossen Joanot Falco, Ciutadà novament per eleccio e determinacio del Gran e General Consell elets e deputedats en regents dels hospitals de la present Ciutat e Regne jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment tocats en mans e poder del molt spectable e noble Senyor don Miquel de Gurra, Criat, Mestre Sala, Conseller del molt alt, catolic, e molt poderos princep Rey nostre

Senyor e per sa gran e catolica Magestat Lloc-tinent general e Governador en lo Regne de Mallorca e illes a aquell adjacents, asi present, que be e leyalment e ab la cura, sollicitut e diligencia que possible sia, vos haureu en lo regiment, exercici e administracio de vostres Oficis a laor, honor e servey de nostre Senyor Deu e utilitat, conservacio e augment dels dits hospitals e cascun any de la regencia de vos tres Oficis donareu bo, just, leal e vertader compte en poder dels Comptadors ordinaris de la Universitat. E regireu los dits vostres Oficis personalment e no per substitut sino en cas de malaltia o altra legitima necessitat, en lo qual cas no fareu eleccio de persona alguna sino a coneguda de sa Spectable e noble senyoria e Magnifics Jurats. Mes avant prometeu e jurau tenir e servir inviolablement e ab degut efecte los capitols sobre lo regiment e govern dels dits hospitals aprovats e loats per lo dit Gran e General Consell juxta lur serie e tenor, e totes e sengles coses en aquell contengudes e expressades. E generalment tindreu e servareu totes altres coses que per la bona e debita administracio dels dits vostres Oficis tenir e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1500-f 135.

JURAMENT Y HOMENATGE DELS TAULERS

Vosaltres, Magnifics e honorables taulers de la Universitat de la present Ciutat e Regne de Mallorca ara novament elets e trèts als dits Oficis segons forma dels Capitols de la Taula de la dita Universitat jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre Evangelis per vostres mans corporalment tocats e per lo homenatge per cascu de vosaltres prestat en mans y poder del molt Spectable e noble Senyor Don Joan Aymerich, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor e per sa Magestat Lloc-tinent General y Governador en lo Regne de Mallorca e illes a aquell adjacents, aci present, que be e leyalment e ab la maior cura, sollicitut e diligencia, que possible sia, vos haureu en lo regiment, exercici e administracio de vostres Oficis a laor, honor e servey de nostre Senyor Deu e del dit Rey nostre Senyor e utilitat, conservacio e augment de la cosa publica de la dita Ciutat e Regne e cascun die dempto los diumenges e festes manades per sancta Mare Sglesia tindreu taula

parada per lo manco quatre hores demati e quatre hores apres dinar, ço es en la casa de Loga de la Mercaderia dues hores demati e dues apres dinar e les restants quatre hores, en lo mateix modo compartides, en casa del dit tauler. E continuareu en los libres major e manual de la dita taula tots los deposits e giraments que es faran en aquella e les exides de les dites monedes e altres coses deposades, e portareu compte de les joyes e del que en nom de joyes sera depositat, separat del compte dels diners e pecunies, e pesareu e regonaxereu fidelissimament e ab molta legalitat e egualtat les monedes qui entraran y exiran de la dita Taula, si seran de bon pes e or, e donareu a cadau lo que degudament li pertangue, tota amor, rancor, odi e mala voluntat apart posats. E per via alguna directe o indirecte nous servireu, prestareu, lexareu o fareu servey a persona alguna dels diners de la dita Taula, ne joyes en aquella deposades, ans donareu bo e vertader compte de tot lo que en vostre poder sera depositat als qui hauran fets dits deposits o a qui ells volran durant la dita vostra administracio, de la qual no usareu mes avant del temps de dos anys, contenguts en los dits capitols, e aquella finida, restituireu tot lo que tindreu dels dits deposits e donareu de aquells bo, just, leal e vertader compte als qui immediament succeiran en los dits vostres Oficis, als quals aximateix juxta los capitols de la dita Taula, donareu compte de totes restes, que tindreu en lo compte de cadau dels deposits fets en dita Taula, perque sien continuades en los libres. E regireu los dits vostres Oficis personalment e no per substitut, sino en cas de malaltia o altra extrema necessitat en lo qual cas no fareu eleccio de persona alguna sino a coneguda de sa Spectable Senyoria e Magnifics Jurats de la present Ciutat e Regne, servada la forma dels dits capitols. E mes avant prometeu e jurau que un mes apres que haureu donats comptes als successors vostres en los dits Oficis donareu als dits Magnifics Jurats los libres de la dita Taula per que sien posats en la casa de los comptes de la dita Universitat, e de la tradiccio e liurament dels dits libres fareu fer e continuar acte al honor e discret Notari e Scriva de la Universitat.

Mes avant, en virtut del dit sagrament e homenatge prometeu e jurau tenir e servir inviolablement e ab degut efecte los dits capitols de la Taula juxta lur serie e tenor e totes e

sengles coses en aquells contengudes y expressades. E generalment tindreu e servareu totes altres coses que per la bona e debita administració dels dits vostres Oficis tenir e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extr. Ofi.* 1500, fol 211 v.

DELS ASSISTENTS

Vos, Senyer en Gaspar Roig, perayre, Assistent per los Manestrals e Miquel Arquer de la Vila de Incha Assistent per la part forana jurau e prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment tocats, en mans e poder del Spectable e molt Magnífich Mossen Joan Aymerich, Cavaller, Criat, Mestre Sala, Conseller del Rey nostre Senyor y per sa altesa Lochtinent general y Governador en lo Regne de Mallorques e yllas a aquell adjacents que be e leyalment vos haureu en jo exercici de vostre Ofici de Assistent, lo qual Ofici regireu personalmente, e no per substitut sino en los casos qui segons lo Regiment es permes que los Oficis se puxen regir per substituïts, e servareu per vostre poder e saber los capitols de la Concordia de Barcelona e la sentència reyal, e tots altres capitols, sentencies e actes fets per la Consignació de la dita Universitat, E aximateix que sereu presents cascuns dies e hores que lo Magnífich Clavari Bosser sera present, o altre per ell, en la casa de la dita consignació, en la qual los Magnífichs Clavaris acostumen de exercir llur Ofici de Clavaria e assistireu aquí fins lo dit Magnífich Clavari partira de la dita casa. E noresmenys dareu obra ab acabament en dar compliment als llibres que a carrech de vosaltres staran, en manera que, ans que iscau del dit Ofici e sien complidament pagats dits llibres, sien del tot complits e acabats, e totes altres coses tendreu, fareu e servareu que al dit vostre Ofici tenir, fer e servir se pertanguen.

A. H. M. *Extr. Ofi.* 1495, fol 9 v.

DELS BATLES DE LA PART FORANA

Vos Senyer en... Batle de la part forana prometeu e jurau a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment tocats en mans e poder del Spectable e Magnífich Mossen Vidal Castelladorius, Ca-

valler etc. que be e leyalment vos haureu en lo regiment del Ofici de Batlia de la dita parroquia, a honor del dit Senyor Rey e utilitat e profit de la dita parroquia e habitants de aquella, dret e justícia als sotsmessos del dit Ofici, donant e administrant. E que durant lo present any, dementre regireu lo dit Ofici de Batlia tendreu rossi, e pagareu reyalment e de fet, tota excepció remoguda, al Honorable Mossen Gabriel de Loscos, Cavaller, lo primer dia de janer propinent. E dins un mes, finit lo dit regiment de vostre Ofici, sens alguna requesta dareu e retreu bo, just e vertader compte e rao dels dits emoluments de la dita Batlia en poder del Honorable Regent la Procuració reyal. E restituïreu tot so e quant restituïr e tornar siau tingut dels dits emoluments. E tendreu taula e pagareu cosa jutgada, sots pena de totes messions. E vint sols de pesatge per cascadun dia. E mes presteu sagrament e homenatge en poder del Spectable e Magnífich Lochtinent general per virtut del qual prometeu e jurau de servir e tenir los capitols de la Concordia de Barcelona e la sentència reyal dequens dada. E les novelles ordinacions e los capitols de la Gabella de la sal. E no allegareu corona en cars que delinquisseu en lo dit Ofici, sots pena de doscentes lliures al fisch reyal aplicadores. E aximateix prometeu e jurau que no permetreu aportar algun habitador de la dita parroquia algunes armes vedades ans aquelles tals levareu e remetreu aquelles al dit Magnífich Lochtinent General. E axi mateix jurau que no sostendreu en la sobredita parroquia jugadissa alguna. E aximateix jurau que sobre los furts del bestiar servareu la ordinació e crida poch dies ha passats feta e ab suma cura e diligencia encarreu contra los malfactors e aquells pendreu e pressos rematrets al dit Magnífich Lochtinent General dins lo carser reyal de aquesta Ciutat. E aximateix jurau que no sostendreu algun qui vinga de loch morbos ans aquell aytal repellireu, certificantne lo dit Magnífich Lochtinent General. Item prometeu que no permetreu que alguna persona gos ne presumisca jurar alguna partida del sagrat Cors preciosissim de nostre Senyor Deu Jesucrist, ans los qui juraran, axecutareu segons forma de certa letra per nos emanada, obligant per aço la persona e bens en nom de deposit e comanda.

A. H. M. *Extr. Ofi.* 1454 sense foliar.

DEL ASSESSOR

Vosaltres Honorables nunc Assessors de Batle e Veguer. Prometeu a nostre Senyor Deu e als seus sancts quatre evangelis per vostres mans corporalment toquats en mans e poder del Spectable e Magnifich Mossen Francesch Berenguer de Blanes, Loctinent general del molt alt Senyor Rey que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici del dit vostre Ofici de Assessoria a honor del molt alt Senyor Rey e a profit de la cosa publica. E aconsellareu be, justament e verdadera, e tendreu Taula e pagareu cosa jutgada. E no allegareu corona en cas que delinquisseu en lo dit Ofici, sots pena de mil florins dor al fisch real aplicadors. E aximateix prestau sacrament e homenatge que servareu e servir fareu al molt alt Senyor Rey aqui pertanyen los censals dels homens de Barcelona e Catalunya e als loch e causa de sa Magestat e los capitols de la Concordia de Barcelona e sentencia real daquen dada e lo privilegi atorgat als creadors e censalistes de la present Universitat sobre lo fet dels referiments.

A. H. M. *Extr. Ofi.* 1454. sens foliar.

DEL MOSTAÇAF DE FORA

Vosaltres senyors de... Mustaçafos novament exits segons forma del Regiment. Prometeu e jurau a nostre Senyor Deu e als sants quatre evangelis per vosaltres prestat en mans e poder del Spectable e Magnifich Loctinent general que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici del Ofici de Mustaçaf a honor del molt alt Senyor Rey e a utilitat e profit de la cosa publica de la present Ciutat. E tendreu e tenir fareu pesos e mesures justes de les coses vendables e servareu e servir fareu los capitols de vostre Ofici. E tendreu Taula e apres un mes que sereu lora del dit Ofici dareu e retreu bo just e verdader compte en poder del Magnifich Procurador Reyat. E no allegareu corona en cars que delinquisseu en lo dit Ofici, sots pena de CC lliures al fisch real aplicadores.

A. H. M. *Extr. Ofi.* 1454, sens foliar.

DELS TAULERS DE FORA

Vosaltres, honorables en..... novament per lo Spectable e Magnifich Mossen Francesch Berenguer de Blanes, Conseller e Loctinent

general del molt alt Senyor Rey etc. en Judges de la Taula dels Oficials presos prometeu e jureu a nostre Senyor Deu e als seus sants quatre evangelis per vostres mans corporalment toquats en poder del dit Loctinent general, que be e leyalment vos haureu en lo regiment e exercici del dit Ofici a honor del molt alt Senyor Rey e aprofit de la cosa publica de la present Ciutat e Regne. E aximateix, prestats sacrament e homenatge per virtut del qual prometeu que servareu e servir fareu los capitols e ordinacions de la Taula. E totes altres coses que a vostres Oficis se pertanyen tenir e servir.

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1454, sens foliar.

LLETRA DE NOMENAMENT DE BATLE DE FÓRA (1)

Nos, en Francesch Berenguer de Blanes etc. Confiants de la fe, diligencia e probitat de vos en... .habitador de la parroquia.... per auctoritat del Ofici que usam. Cometem e acompanyam a vos dit... lo Ofici de Batlia de la dita parroquia per vos tenidor e regidor de la propinent festa de Cinquagesima a un any. E haiats e rebats tots aquells drets e emoluments per los predecessors vostres rebre e haver acostumats. Manant als Jurats, prohomens e altres habitants de la dita parroquia que a vos dit... . tenguen e reputen per Batle de la dita parroquia e vostres manaments, lo dit Ofici toquants, obeesquen. sots pena de doscentes llibres al fisch real aplicadores. Dada en Mallorca....

A. H. M. *Extrac. Ofi.* 1454. sens foliar.

JURAMENT DELS OFICIALS DEL REGNE DE MALLORCA (2)

Vos, jurats a Deu sobre los sants Evangelis son per vos corporalment tocats que lo ofici,

(1) La lletra de nomenament de Mostaçaf és semblant, salvant les coses que pertanyen en particular al carrec.

(2) Aquesta fórmula de jurament fouc proposada per Micer Arnau Desmur i discutida apassionadament. A la fi fouc acordat que «el dit jurament edegues esser fet e prestat per lo dit honorable Loctinent e Jurats e altres Oficials reials e Jurats dins la Ciutat e de fora». La motiva la mort del rei. En Marti darrer del casal catala. El que es llegit entre claudators resta a l'original anul·lat amb una ratlla.

que are de present regits en lo present Regne de Mallorca e regiets vivent lo molt alt senyor Rey en Marti, de gloriosa memoria, Rey e Senyor nostre, de tot vostre poder, saber e enteniment regirets be, leyalment e feel a honor del vertader Senyor e Rey nostre, al qual sera legitimament declarat per sos Regnes e terres pertanyer per justicia la dreta successio del dit molt alt Senyor Rey en Marti en aquells Regnes e terres e en aquell jatsia are no cert axi com si era cert, serets leyal, bo e vertader e fael, axi com a bo, natural, feel e leyal sots mes e oficial deu esser a son Senyor Rey e princep. E que per tot vostre esforç, saber e poder guardarets, salvarets e manten dreus a ell tota honor e profit e a la sua cosa publica de aquest Regne contra totes persones. E esquivarets tot dan, minva, desonor, perill o scandil de aquell Senyor e de la dita cosa sua publica del present Regne. E servarets e retrets juy e justicia a les gents segons lo carrech del ofici de cascun e servarets al present Regne e als singulars de aquell totes franqueses, libertats, privilegis e bons usos del dit Regne e totes altres coses a les quals a servir fossets e siats tengut, segons deute de vostre Ofici, axi com si lo dit senyor Rey en Marti vivia. E [axi Deus vos ajud e la fe dels seus sants quatre Evangelis] que vos Governador e Assessor e Loctinent de aquells com sera questio de trencament de franqueses tendrets e servarets e mantendrets tot so que sera declarat per aquells als quals era stat comes deure esser conagut per lo dit molt alt senyor en Marti.

E per major corroboracio e observacio del dit sacrament fets homenatge de mans e de boca los uns en poder dels altres, sots virtut del qual prometets servir e complir totes e sengles les coses demunt promeses e jurades. E si lo contrari feyets etz. ut in forma.

A. H. M. *Gran i Gen. Con.* 1410-11 fol. 41 v.

DELS JURATS

E apres aquell mateix dia current la quarta hora de la nit los dits Honorables Jurats, novament elegits, anaren personalment ensemps ab los honorables Mossen Antoni Castell, Mossen Berenguer Onis, Cavallers, Huc de Pachs, Misser Bonifaci Morro, Doctor en Decrets e Pere Caforteza devall scrits a la esgleya de

Santa Eulalia e prestareu jurament evangelical ab lurs mans corporalment tocats sobre lo Missal e libre de Franqueses, posats sobre l'altar maior de la Esgleya parroquial de Santa Eulalia, presents per testimonis moltes e diverses persones e multitud copiosa.

Nosaltres novament elets en Jurats de la Universitat de la Ciutat e Regne de Mallorca prometem e juram a nostre Senyor Deu, e als seus sants quatre Evangelis per nosaltres ab nostres mans corporalment tocats, que per nostre poder e saber, salva empertos temps en totes coses la faeltat, dret e senyoria del Senyor Rey, procurarem la utilitat e comu profit de la Universitat de la Ciutat e Regne de Mallorca e dels habitants de aquella, e esquivarem coses damnoses e inutils, e no rebrem preus, serveys ne salaris, e no pendrem juredicció ordinaria ne arbitraria, e guardarem los dreus al dit senyor Rey. E per nostre poder e saber servarem e servir farem als Oficials del dit Senyor Rey totes nostres franqueses, privilegis, libertats, immunitats, ordinacions reals e bons usos a nosaltres e a la dita Universitat e Regne de Mallorca per los benaventurats e gloriosos senyors Reys passats atorgades e donades, e per lo molt alt senyor Rey Nalfonso, are benaventuradament regnant atorgades, confirmades e jurades, axi com largament e clara en aquelles es contengut, e tots los capitols fets en qualsevol Corts celebrades per los senyors Reys passats, e los privilegis e provisions reals fetes en favor del pariatge fet per bon stament dels Regnes e terres del senyor Rey. E encara de fer tenir e servir les consignacions e contractes de les deputacions fetes per lo General Concell de la dita Universitat de les impositions, ajudes, vectigals e afitons. E encara lo contracte fet ab lo honorable mossen Antoni Castell, Cavaller, dels afitons de la ajuda del tall del drab e de les carns, e de tots los capitols e cartes fetes, e fermades per rao de les dites consignacions e vendes de censals, que es fan a censalers de Barcelona. E encara prometem e juram que no permetrem fer alguns ajusts ne aplechs o congregacions illicites ne fer aprises ne sindicats o procuratoris. Aximateix servarem e servir farem tots los capitols fets e fermats entre los censalers de Barcelona e principat de Catalunya de una part e los Missatgers del Regne de Mallorca de altre part, segons que en aquells capitols es largament contengut.

E mes avant farem pagar per nostre poder los censals encarregats debitament e legitima sobre la dita gabella e consignats sobre los emoluments e drets proceints de aquella, segons es per determinacio de concell declarat e ordonat e segons en aquelles es largament contengut E mes avant servarem e servir farem les ordinacions fetes sobre la gabella de la sal. E mes avant servarem e servir farem los capitols, privilegis e ordinacions axi sobre lo benavenir de aquest Regne com sobre lo abreviament dels plets fetes e per lo molt alt senyor Rey al present Regne atorgats, e per los honorables Mossen Berenguer Onis, Cavaller, Francesch Axelo, secretari del dit senyor Rey, Ciuteda, e Antoni de Olives de Lluchmaior, Ambadadors de aquest Regne al dit senyor Rey tramesos e de aquell dit senyor obtenguts. E per semblant certes altres provisions e ordinacions, per los honorables Mossen Huc de Sant Joan, Cavaller, Misser Marti Desbrull, Doctor en leys, ladonchs Embaxadors de aquest Regne, de la senyora Reyna impetrades e obtengudes, e altres privilegis dels quals es feta expressa mencio e confirmacio en los dits privilegis e ordinacions, ultimadament del dit senyor Rey obtenguts, segons que en tots aquells es largament contengut e certes correccions de les dites novissimes ordinacions del dit senyor Rey obtengudes e totes coses per occasio de aquelles per nostres precessors novament fetes e ordonades. E mes avant juram que no prestarem ne prestar farem algunes armes ne arnesos a algu, que sien de la dita Universitat segons que per determinacio del General Concell es estat difinit e determenat.

E mes avant juram de tenir e servir, e fer servir les ordinacions per nostres immediats precessors fetes sobre la forma e manera de vendre lo peix.

E per semblant juram de menar e prosseguir e de fer prosseguir continuadament les causes e questions principiades contra lo Reverent senyor Bisbe del present Regne de Mallorca e son honorable Capitol e Clero, e contra lo honorable misser Jordi Gual, fins a deguda fi, ab tota aquella diligencia que porem, a despesa de la Universitat, tant empero quant de dret e justicia trobarem esser fazador e no en altra manera.

Et ibidem, existentibus honorabili Antonio Castell, Berengario Onis, Militibus, Bonifacio Morro, Decretorum Doctore, Huguone de

Pachs et Petro Çaforteza, civibus Maioricarum de numero honorabilium personarum infrascriptarum et prestiterunt juramentum evangelicum prout inferius continetur.

E nosaltres Antoni Castell, Berenguer Onis, Cavallers, Bonifaci Morro, en Decrets, Joan Armadans en leys Doctors, Huc de Pachs e Pere Çaforteza, Ciutadans per lo Gran e General Concell elegits e donats en Concellers als dits honorables Jurats, presents e esdevenidors en los actes e questions tocants lo dit Reverent Bisbe e honorable Capitol e Clero, e lo dit misser Jordi Gual segons en la determinacio del dit General Concell, celebrat sots a XVII de octubre prop passat largament es contengut, prometem e juram per nostre poder e saber, concellar los dits honorables Jurats e en los dits actes entrevenir ab aquells tota vegada que per ells serem convocats e apellats, e les dites causes e questions continuadament fins a deguda fi prosseguir sens alguna dilacio, ab tota aquella diligencia que porem ne sabrem, apropiades despeses e missions de la dita Universitat.

A. H. M. *Gran i Gen. Conc.* 1440 44. fol. 65 v.

DEL CLAVARI BOSSER

Vos, honrat en... Clavari Bosser e rebedor de les monedes comunes de la Universitat e ylla de Mallorca prometeu mitgensant sagrament e homenatge per vos prestat en mans e poder del honorable Execudor de la casa de la dita Universitat assi present, e us obligau als honorables Jurats de la dita Universitat que en haver e rebre, e administrar totes e qualsevol quantitats de moneda o pecunies provenients e procedores de tots e sengles emoluments, de ajudes, vectigals, imposicions, e de qualsevol altres drets de la dita Universitat pertanyents, deguts e devedors. E en les pagues faedores als Consellers creadors de Barcelona e Principat de Catalunya e a altres. E en les luicions e rempsos dequen faedores, vos haureu be e leyalment e curosa, segons forma e tenor dels capitols de la Concordia de Barcelona, los quals haveu ja jurats tenir e servir. E en la fi del vostre temps, segons tenor dels dits capitols de Barcelona e sentencia reyal e de la sentencia per lo dit senyor Rey novellament dada, dareu e retreu bon, just e leyal compte, e les reliquies restituir als succedors vostres en lo dit Ofici e a aquell o a aquells

a quis pertenyera. E totes altres coses fer e complir que segons la forma dels dits capitols de Barcelona, fer e complir se pertanyera. Ne dareu ne fareu algun empatxament en neguna manera al honorable mossen Salvador Sureda, Cavaller, conclavari e companyo vostre en lo dit Ofici per Exequidor, sots pena de mil lliures barcelonenses. E aximateix prometen e jurau que fareu prestar sagrament e homenatge als compradors e als Clavaris de totes les ajudes, imposicions e gabelles de la dita Consignacio e de la Gabella de la sal e axi de les ajudes qui huy corren, com de les coses qui de assi avant se vendran en temps de vostre Ofici, que tot so e quant proceira de les dites ajudes fins a compliment del preu de aquelles deposaran e paguaran reyalmment cascuna setmana lo proceit de les dites ajudes en poder de vos, dit Clavari Bosser. E mes avant vos haureu be e diligentment e curiosa en totes e qualsevol questions, defencions e demandes, e en tots altres actes tocants e concernents interessos de la dita Consignacio, axi en agent com en defanent. Procurant tot profit e tot dan esquivant. E per les dites coses, totes e sengles atendre e complir obligau vos, personalment, e tots vostres bens presents e sdevenidors en nom de deposit e de comanda, renunciant a tots guiatges, alongaments e gracies reials impetrats e impetradors del senyor Rey etc. e a vostra for.

E aximateix dareu fermanses per vint milia florins dor d'Arago, segons forma dels dits capitols de la Concordia de Barcelona.

A. H. M. *Llibre Vert*, fol 125.

Domingo, Jurats, lany present de la Universitat de la present Ciutat e Regne de Mallorca e de molta altre notable gent juraren les franqueses, privilegis, libertats e bons usos del present Regne sobre los sants quatre evangelis e lo libre de les dites franqueses e privilegis de la dita Universitat sobre lo altar major stants, en la forma devall escrita.

Vos, senyor molt Magnifich mossen Vidal Castelladoriz e de Blanes, Cavaller, Conceller Cambrer e Loctinent general del molt alt senyor Rey e Regent la Governacio del present Regne de Mallorca, e vos, honorable mossen Miquel Cabrugada, Doctor en Leys e Regent lo Ofici de la Assessoria de la Governacio de Mallorca jurau tenir e servir, e fer servir e tenir nostres franqueses, privilegis, libertats, immunitats e bons usos per los benaventurats e gloriosos senyors Reys nostres passats atorgades e dades e per lo molt alt senyor Rey don Alfonso, ara benaventuradament regnant, atorgades, confirmades e jurades, axi com largament en aquelles franqueses, libertats, privilegis, immunitats e bons usos es contengut.

E aximateix los privilegis per lo dit molt alt senyor Rey, atorgats als creadors e censalers de la Universitat e Consignacio, habitants del present Regne. E aximateix jurau tenir e servir los capitols de la Concordia de Barcelona e sentencies reials e lo Regiment fet, appellat de Sort e de Sach, ab lo qual lo present Regne vuy se regeix, e totes altres coses que a vostres Oficis se pertanga defendre, tenir e servir.

A. H. M. *Lubre Vert*, fol. 64 v.

DELS LLOCTINENTS

Dimecres, que es comptava vint e sis del mes de abril any mil quatrecents cinquanta yuyt hora de vespres, lo molt Magnifich mossen Vidal Castelladoriz e de Blanes, Cavaller, Conceller, Cambrer, Loctinent general del molt alt senyor Rey e Regent la Governacio de les ylles de Mallorca Manorca e de Evise, stant personalment devant lo altar maior de la Sglesia de la Seu, ensemps ab los honorables mossen Miquel Cabrugada, doctor en Leys, Regent lo Ofici de la Assessoria de la Governacio, en presencia dels honorables mossen Francesch Axelo, Cavaller, mossen Luis Berard, mossen Rafel de Oleza, Doctor en Leys, mossen Pons Deslaners, mossen Joan Joli, e mossen Miquel

HABILITACIO

(1454)

Noverint universi. Quod anno a nativitate Domini millesimo Quadringentesimo quinquagesimo quarto, die sabbati vicessima secunda mensis noveinbris, nobilis et magnificus dominus Franciscus Derilio, Miles et Consiliarius, Capitaneus, Maiordomus, Locumtenens generalis Serenissimi domini Regis ac pro dicto domino Rege, regens officium Gubernacionis Regni et insularum Maioricarum, Minorice e Eyvisse, vigore potestatis per dictum dominum Regem sibi atribute et concessa cum sua provisione pergamenea, vera bulla plumbea cum cordulis virnilis croceiqu e

coloris impendentis munita, manuque ipsius domini Regis subsignata, data in Castello novo Civitatis Neapolis die vicesimo Maii anno a nativitate Domini M. CCCCLIII.º mediante honorabili Jacobo Pauli legum Doctore, Assessoriam Gubernacionis Maioricarum Regente. Habita prius informacione a Militibus, civibus mercatoribus et artesis civitatis predictae juxta modum et formam per eundem dominum Regem in ipsa provisione habilitandi traditam ad faciendum habilitacionem de personis in quibusdam papiri cedulis descriptis et continuatis et in inferiori parte cuiuslibet sacorum hac de causa factorum afixis et possitis continenter processit ut sequitur.

Primo fou fet un sach abilitat per Ofici de Mestre de guayta, e dins aquell foren mesos los radolins fets de cera verda, dels noms scrits en la sedula cosida en lo sol del dit sach, de ma del dit noble e magnifich Lochtinent general, axi com per lo dit senyor Rey fer es menat.

Item fou fet altra sach per la Concellaria del bras Militar.

Item altra sach per la Concellaria dels Ciutadans.

Item fou fet altra sach per la Concellaria dels Mercaders.

Item fou fet altra sach per la Concellaria dels Manestrals.

Item fou fet altra sach abilitat per la Juraria del bras Militar.

Item fou fet altra sach abilitat per la Juraria dels Ciutadans.

Item fou fet altra sach abilitat per la Juraria dels Mercaders.

Item fou fet altra sach abilitat per la Juraria dels Menestrals.

Item fou fet altra sach abilitat per lo Sindich de la Universitat.

Item fou fet altra sach abilitat per lo Scriva de la casa.

Item fou fet altra sach abilitat per lo Advocat de la casa.

Item fou fet altre sach abilitat per Oydors de Comptes per los Ciutadans.

Item fou fet altre sach abilitat per Oydors de Comptes per los Mercaders.

Item fou fet altre sach abilitat per Oydors de Comptes per los Menestrals.

Item altra sach abilitat per Scriva de Oydors de Comptes.

Item fou fet altra sach abilitat per Execudor de la casa per lo bras Militar.

Item fou fet altra sach abilitat per Execudor per los Ciutadans.

Item altre sach abilitat per Mosteçaf per lo bras Militar.

Item altre sach abilitat per Mosteçaf per los Ciutadans.

Item altre sach abilitat per Batle de la Ciutat.

Item fou fet altre sach abilitat per Vaguer de la Ciutat.

Item fou fet altre sach abilitat per Vaguer de Fora.

Item fou fet altre sach abilitat per Assessor de Batle.

Item fou fet altre sach abilitat per Assessor de Vaguer.

Item fou fet altre sach abilitat per Assessor de Vaguer de Fora.

Item fou fet altre sach abilitat per ofici de Consol per los Ciutadans.

Item fou fet altre sach abilitat per ofici de Consol per los Mercaders.

Item fou fet altre sach abilitat per Scriva de Consols.

Item fou fet altre sach abilitat per Clavari Bosser.

Item fou fet altre sach abilitat per Clavari Execudor.

Item fou fet altre sach abilitat per Sequier.

Item fou fet altra sach abilitat per Jutge d'apells.

A. H. M. *Extr. Ofic.* 1454, fol 4.

ANTONI PONS.

DIETARI DEL DR FIOU

(1786)

He regalat a Catarina de Valldemosa, que sen es anada després de dinar, dues coques grosses de Santa Catarina.

Ahir vingue el Dr Ferrà. Verem lo assumpto sobre liquidacions de Tries de Esporles.

10. Este mati ey ha hagut junta del Collegi de Advocats en casa del Decano a les onze. No he assistit per rahó de la colica de anit.

Som anat, no obstant esta, després de oida Misa en la Seu, a donar el bon dia a Llorens a mitx dia.

A les 3 de la tarde he tingut en mon estudi al Batle del pla y lamo Cosme de Son Fister, y los he ajustats de modo que tornerà dit Batle 8 $\text{L. } \text{S.}$

El correu barca se es partit a la nit. Sen va Dna. Manuela, Vidua de Billón. He escrit cartes a la Condesa de Munter, a Bellard y a Bartomeu Muntaner.

Ha continuat la colica de modo que no he pogut concluir el Rosari.

11. He tingut Junta en mon estudi a les sinch ab el Dr. Pujals y Dr Amer, sobre la liquidació de les germanes Suaus de Felanitx.

Vuy y ahir prosehi el pintor jove Banús a pintar los balcons.

12. He rebut de Censalistes de Antonia Ana tres partides la una de 2 $\text{L. } \text{S.}$ de Francesch Niell de Sineu; altra de 18 S. de Juan Riutord Batzer de Petra; altra de 18 S. de Antonina Munar de Petra; altra de 18 S. de Martina Munar, sa germana de Petra.

Ha treballat en els balcons tot el dia dit pintor y li ha ajudat a la tarde el principal.

13. *Diumenge.* He rebut la declaració del ferit de Selva tot el matí fins a les onze 2/4. Dols diu Misa a Santa Catarina. Som anat a la tarde a la Comedia: *Exaltacion de la Cruz de Malta en Tripoli.*

14. Se ha concluit el pintar los balcons y demés a mitx dia.

He pagat a Mestre Pere Juan fuster 5 $\text{L. } \text{S.}$ a compte de la feina feta en les 2 cases de Serra.

He rebut a la tarde tres testimonis defensoris per Ferragut Cabeza. Y me ha dit Planes Escrivà no tenia que esperar que el Conde

firmàs la sentència de la Vidua de Billón. Esto per memoria.

15. Essent vingut el pintor me ha ensenyat el compte, que ha demostrat importar una dobla de vint. Veent yo la estafa, li he enviat per Dols Pre setze lliures, y no les ha admeses.

16. Matí y tarde y la de ahir he empleat ab el Dr. Mulet y Dr. Marcel per formar les dos defenses per el archiver y bossier de Sant Jaume, que son tres fulls.

El Sor. Regent el matí me ha enviat un alguatzir o Masser, que no he vist, pera que a les onze anàs a la Regencia. No hi som anat per esser pujat del Estudi a les 12 1/4.

Es vingut Llorens al matí y li he bastret un duret que me ha demanat y se es oferit a parlar a el pintor per ajustar el preu.

17. He dictat a Planes les sentencies del granader de Inca sobre les ferides del taverner de Selva y sobre el milicia de Lluchmajor sobre stupro de la filla del satx.

La Senyora ha perdut lo anellet de or, que te nom de Jesus y ha cridat casi tot el dia.

18. He cobrat 33 $\text{S. } \text{4}$ de una copia del metge Caneves de Pollensa, de que he dat 4 S. per la autentica Oliver.

Som anat al Regent a mitx dia, qui me envia a demanar ahir tarde. Li he dit que, rebuts que hagues los testimonis de Cabeza, li ensenyaria lo arrest.

He assistit a les 5 de la tarde a la Junta del Collegi, Son estats tots y se ha acordat se escrigues a Coll pera que sollicitas la incorporacio del Collegi ab el de Madrid, suposat no se hage de pagar res. Mes se han abonat les proves del Dr. Mates de Sant Joan.

19. Lamo Verd de Andraitx envia una cabrideta o la aporta.

La medona de Son Fuster aporta dos pollastres.

He enviat a Margarita monje sinch pessetes de cara. Ella envia dins un canastro mitja lliura medritxos.

Som anat antes de mitx dia a casa de mare y dins la primera quadre he entregat a Llorens, ella present, les 20 $\text{L. } \text{S.}$, compres el duret bastret dia 16.

Es vingut el Sor. Sebastia de la Sala sobre Planes. Aporta memorial.

He acabat de reber los testimonis den Ca beza y li enseny lo arrest.

El escultor Olms es vingut y ha dit que mirat lo pintat del rembador, balcons, etc troba valer lo mes alt 12 ₧ . ₶ .

He enviat a Santa Catarina de Sena 36 eses y 36 pastilles de xoquolate de 8 per 12.

He enviat a les Capuchines 36 eses, tambe ensucrades y 3 pastilles de retjola de 12 y 12

20. *Sant Joaquim* La medona de Son Fuster, ahir, aporta dos pollastres y figues de moro.

Han dinat ella, sa filla, Cosme, Maciá y Joseph.

Lamo Verd de Andraitx aporta una cabrida de llet, Bartomeu Ripoll envia sis perdius tenres y un covonet de pomes; he enviat de retorn sis dolses groses, sis rosquilles y sis eses y Joseph barena y dina.

Dols Pre ha dit Missa a la Capella, que han oit ma mare y Llorens. Després havem berenat y tambe Miralles, Pou, ferrer.

A la Donada de Santa Catarina, qui ha aportat un platet de prunes, he dat casca y pastilla y a sa filla, que ha aportat los remells, tambe pastilla y casca.

A la Donada de les Capuchines pastilla y casca. Al Donat de Sant Geroni, item. A Juan Bujosa, casca.

He enviat a Santa Catarina un bosi de rostit, una perdiu, principi de coní de cassa, un doblegat y rostilla farsida.

He enviat a Margarita, rostit, perdiu, conf y 8 pomes en tres ramells unides.

Han dinat a la taula Llorens, ma mare y Dols. Son onclo envia paneret de rem, y dina tambe ab los criats la filla de Bet.

Ma mare ha berenat a la tarde y a la nit li he enviat brou, rostit, perdiu y conf.

21. Gaspar Oms y Mestre Pere Juan es culptor a la tarde han concordat que sols devia dar de les pintures fins a 15 ₧ . ₶ .

He fet carear al milicia Sabater y a la Lluçia, que estan divorciats. Se proseguira.

He dictat a Planes el ofici del Regent per reclamar al milicia lladre.

22. He pagat al escultor moso el jove les 15 ₧ . ₶ . que ahir se estimaren per pintures.

He entregat a Dols Pre les 5 ₧ . 1 ₶ . 8 que importa el dinar del dia de Sant Joaquim a los 70 malalts del Hospital general.

Som anat al quarter tot el matí y tota la

tarde y he rebut les declaracions del fasol, del lladre de Campanet y de Oliver Sabater, fill del Ministre de la Audiencia.

23. A la tarde se ha formalisat la retractacio del milicia fasol en ma casa a favor de la muller del picapadrer Oliver y han quedat amichs.

Han enterrat, vuy demetí, a el Dr. Antoni Riera Pre, qui mori ahir de gota.

24. A la tarde, antes del grau, se ha formalisat en ma casa la retractació del Tambor, que viu al carrer den Camaró, ferrer de ofici a favor de una fadrina, que viu darrera el quarter. Lo he enviat pres al *calabozo*, a pa y aigua.

He assistit fent cap, a les 4 $\frac{2}{4}$ de la tarde, a el grau de Teologia, que se ha conferit a Miquel Baró y Mas, Subdiaca de la Catedral. Pardi el P. Lector Sastre, franciscà. Propina 4 ₶ y Sindich.

Immediadament se han llegit dos cartes del correu: la una del Consell, que es sobrecarta, per no haver informat com se suposa manat en anys passats, sobre importe y repart de propines. La altra es de un particular, qui en dies passats, escrigue sobre lo matex.

A la nit es vingut Dn. Antoni Ignaci Pueyo; em som escusat surtir per estar suat y indispost de resultes de colica.

25. Ha plogut a mitx dia ben fort y ha tronat y llampegat a la montanya, tramontana y mestral.

He predicat a Antoni Planes pera que tornas ab sa muller, que se divorcia dia 4. No he conseguit res, responnent que esto estava en noticia del Economo de Santa Eulalia y Vicari General.

Ey ha hagut Junta del Collegi de Advocats a les 5, en casa de Bibiloni, per ausencia de Bestard. No he assistit per indispost. Es per senyalar informants a Muntaner devant Montesión.

Han aportat de casa de Serra 150 exemplars de la Cedula reimpressa y el original. Este lo he enviat demetí al Rector Reus.

27. El arrendador del hort de Antonina Anna ha aportat mitja quartera de melles, que es la reserva.

Som anat a la Comedia: *La Pastorcita y el tirano del Castillo*, que te molt de cantada.

Margarita del Sitjar ha aportada una sindria que he dit la tornasen, per no admetrer regalos.

28. Es vinguda antes de vespres la neboda del Dr. Torello de Sant Miquel a parlarme pera

que me ínteresas ab son onclo lí cedís el crédit contra Ramis y Rapo, sens diminucio de les 100 ₧, que percebra per fruits.

Som anat a la Comedia, que es la matexa de ahir, per haverme agradat molt. Hān fet el sainete del *recluta*, tambe molt de gust.

29. He parlat a la tarde en mon estudi a el Dor. Torello Pre el qual ha respost no tenir dificultat en la cesio, baix de dita intelligencia y en lo exterior se faria altre acte, que seria procura, pera que en nom seu seguís la causa.

He comensat la minuta del proces de los dos suizos, sobre fabricar moneda falsa de tresetes.

30. Ahir vingue el xabech correu y en ell sis catalans per grau; los 4 de Teologia y los dos de Lleis.

He sabut de Cosme Puigserver vuy, que ahir nasqueren tres pagos dels 4 ous, que sen porta meus.

He pensat remediari la mia indisposicio comensant esta nit a pendre los banys en les cames.

Ha aportat este mati ũel meu criat Mateu un viatge de figues de moro a les monges Catarines.

Llistes del carrer y del hort en Son Dameto per evitar confusions.

31. He enviat un viatge de figues a les monges Capuchines per mon criat Mateu.

El esparter, marit de Isabet, ha aportat una gerreta de Felanitx, com la dels Angels.

He pres los banys, segona vegada, y me han provat molt be.

He cobrat les 20 ₧ dels 3 mesos de salari de Advocat de pobres, per ma de Mateu, mon criat.

Primer setembre. Divendres. He concluit, antes de mitx dia, la defensa de los dos suizos, que comensí ahir demettí.

He pagat a Vicensa 18 ₧, a Isabet 18 ₧, a Margarita ab compensacio de bestreta 18 ₧, a Mateu 32 ₧.

He assistit a la tarde fent cap a un grau de Teologia, que se ha conferit a Mateu Rossello, Beneficiat a la Cathedral. Padrí el Lector Sastre, francisca. Propina 4 ₧ y Sindich. Després he pasetjat.

Ha aportat Miralles los 50 exemplars de la Cedula de la Universitat y el compte de son import dels 200.

Esta nit estich prompte a pendrer los banys y sera la tercera nit.

3. Al matí es vingut el Sor. Bartomeu

Vicens de les Monjes a interesarme pera que yo cooper a que recaiga el diner en el Marques del Reguer del encarregament. Y a la tarde es vingut a dit fi el capella Juan, de casa de dit Marques. Pero al mitx dia, essent a plassa el confessor, me he interessat per Dn. Pere Geroni Net a dit fi.

Este mati he oit en les Monjetes el sermo a el capella del Regiment de Dragons.

Ahir, a mitx dia, vaitx tenir gros enfado del capella Dols a la taula per les sues bossals repliques estant en conversacio. Y també vuy sobre altre assumpte de coloms.

4. *dilluns.* He emprestat a Joseph Pou, a tornar dins vuit dies, vuit durets, que son 12 ₧. 16 ₧. Tinch vale.

Es vingut a mitx dia el Marques del Reguer a suplicarme lo mateix, del encarregament y tambe me ha dit que convendria a lo ajust, que sobre el assumpte de Dna. Catarina fes el Dr. March.

5. Es vingut el Paborde Reus, ab el que havem perlat si les Catedres escusarien encarregar el tot y reservarse lo de Bordils.

Ha firmat el pediment sobre el Dr. Felíu.

Es vingut Dn. Francesch Cotoner a parlar sobre el assumpte del Granader Juan Juan.

6. He assistit a les 4 a la lllisso de punts major que ha dit el català Antoni Seguí sobre la llei I de *Usufructu*. Li han argumentat yo, Serra, Pelegrí y Frontera. Tentants Bisquerra y yo. Padri, Dr. Borrás. Propina 4 ₧. 12 ₧.

He enviat un paner de figues de moro a Serra, altre a Sant Geroni, altre a ma mare.

He assistit a les 10 del matí, en casa de Bestard, a la Junta del Collegi, sobre aprovació de les proves de Muntaner. Se ha pasat a votar y som estats 4 a 4, los uns pera que se despachàs la vista de les proves del dit; los altres que se suspenga, fins estar concluides les proves de Caimari.

Ahir, després de dinar, em digue Isabet que luego que hagues trobat casa per llogar se mudaria a ella ab la sua filla.

Es vingut hora baxa el Dr. Macia Bauza a demanarme pel ell estar la casa en que viu el Jutje Moscoso. He dit no saber se mudas.

7. He assistit a les 4 a la lllisso de punts de lleis, que ha dit el català Eudald Mirapeix sobre la llei 562 D. *commodí*; li han argumentat Bestard, yo, Garau y Aulf. Los tentants son estats Serra y Bisquerra, puis estava fora ciutat Bestard. Padrí el Dr. Borrás. Propina 3 ₧. 2 ₧.

Este matí es vingut Miquel Serra y havent acordat, que los empleos convendria recaiguesen en el Dr. Nicolau Bennasser, Decano, Contestí, Diputat 3er., Cortei, Tesorer, Rosselló, Secretari, Borrás, Mestre de Practica.

8. He cobrat de un suís que habita la botiga de la casa y hortet del quarter 2 **6**. **6**. per tres mesos, comensats a primer de juny.

Al entregarme estes Dols Pre ha dit que se era reconciliat, que tots som errables y perdon si lo he enutjat. He dit: Deu nos perdon a tots.

9. Som anat a les 9 del matí a Santa Catarina de Sena en virtut de haverme enviat carta la Mare Priora y en presencia del confesor Dr. Pol y de Vicens Pre he dit que el millor per encarregar les 1000 **6**. **6**. era Garau del carrer del Sol, el segon el Marques del Reguer, el 3er Dn. Pere Geioni Net. Sen es anat Vicens Pre sens despedirse, enfadat de no haverse preferit a el Marques.

He regalat després a ma germana una retjola de xoquolate del millor meu.

Bartomeu Ripoll me ha enviat 44 melicotons. He fet donar berenar de cuit a Joseph y despres he omplit el covonet ab dotze casques.

Lamo Verd de Andraitx aporta una llebra morta.

He assistit a les Completes de la festa dels Advocats. No ha assistit el Acuerdo y axí no ey ha hagut cadires de domàs.

Ha fet la doma el canonge Tous. Han faltat molts de Advocats.

Al entrar despres en la sacristia, puis per allí es surtit el Collegi, y estant los Vocals conversant he dit que tot era anat be, salvo los timbals que en la musica acompanyaven. Y aquí ha respost Miquel Serra estes paraules en to de sentiment: No ey ha mes mala clavia que la de el mateix llenyam. Y ha proseguit dient: mai mes me cuidaré de musica ni de festa, y que sols dos dexebles de son pare non havien aplaudit el pensament y ha dit y dit, y yo he callat.

10 He assistit a la festa, que ha comensat a les deu 2/4 y ha acabat en punt de les 12 Han oficiat el Canonge Quadrado, el Canonge Tous y Dols Pre. Ha predicat el Rector de Sineu, Martell (Martorell?) un quart y mitx. Ha assistit el Regent Celeberrí y Fiscal, Han quedat buides y intermedies dos cadires de domàs y axí estava molt distant el Collegi.

A la tarde som anat a la Comedia. *La perla de Inglaterra*, ben execuada en les trañoies.

11. És estat el aniversari, en que ha oficiat el capella Barceló y dos colegials. Havem segut en dos mitats per ordre, fent cap en una ala el Decano y a la altre el Diputat primer y axí alternant segons el ordre y antiguedat.

A la tarde a les 4 son estades les eleccions dels Oficials del Collegi de Advocats. Ha tingut per Decano 4 vots Verd, 3 Nicolau Bennasser y un Bartomeu Bennassar. *Videatur si electio canonica*. Per Diputat tercer ha tingut 4 vots Bennasser y altres 4 Bennassar y haventse votat segona y tercera vegada son estats 4 y 4, y axí se consultarà el Real Acuerdo. Despres per 5 vots es estat elegit en Tesorer el Dor. Pujals. Ha tingut Bennasser dos vots y Bennassar un. Despres es estat elegit per sis vots en Secretari el Dor. Cortei y el Dor. Serra ha tingut dos vots. Volia Bestard que, exclusos los dos Bennasser y Bennassar se votàs novament per diputat 3 r., a que em som oposat ab altres per tenir cada un *jus ad rem*.

Es vingut a la nit Don Jaume Morei a demenar el meu empenyo per encarregar-se a favor de Santa Catarina. He respost que ya estava dat.

12. He mirat y abonat los papers del Senyor Garau, Clerga, qui se ha de encarregar de les 1000 **6**. **6** a Santa Catarina y es solvent.

13. Ma mare es vinguda hora baixa, ha berenat de xoquolate y havem perlat sobre lo de Santa Catarina de Sena.

14. He assistit a les 8 del matí fent cap de Collegi, a un grau de lleis que se ha conferit a Don Antoni Seguí Padri el Dr. Borrás. Han argumentat Serra, Garau, Capó, Fluxa. Propina 12 **6** y Sindich.

Despres som anat ab el Doctor Frontera a casa de Bestard y allí havem llegit el numero 22 de la observacio 112 del Sr. Crespí. Havem concordat que convenia al honor de los Vocals no manifestar la ignorancia y que, suposat que ya estava el Dr. Verd entregat de la Arca, se podia tenir una junta per arreglar la inteligencia en les succesives eleccions. Donaré noticia de esto a Bibiloni y a Serra, ab los quals ahir em vaix explicar y concordarem si se deu consentirse la nullitat.

Dit dia a les 4 ne assistit a el grau de lleis, que se ha conferit a Don Eudalt Mirapeix. Padri el Dr. Borrás.

Han arguit el Dr. Bestard, Auli major y Auli menor y dit Seguí. Propina 12 **6** y Sindich.

Immediadament se ha tingut junta, en que se ha anomenat per pluralitat de vots a el P. Mestre Pasqual pera arreglar ab el Sindich el informe, que se deu remeter al Reial Consell sobre deposit per cada grau, y lo mateix per informar al que de particular demana semblant informe, *ut supra*.

Despres se ha proposat sobre pagar el importe de la impressió de la Cedula llarga, cuyo importe son 32 ₧ salvo per 200 exemplars. Se ha acordat per la major part se pagas del fons de la Universitat y no de les rendes dels Catedratics. Es quedat molt xamuscat el Mestre Pasqual, el qual ab mal modo ha criticat se hagues imprimit sens preseir resolució. A que ha satisfet el Dr. Bestard y yo y alli he entregat a el Senyor Rector un exemplar.

He enviat a Santa Catarina un pollastre dels dos que me ha aportat el fill de lamon Vila, del Rafal dels porchs.

15. El senyor Moscoso ha enviat a demanar a casa sua y mia a Dols Pre y li ha dit me digues que un dia de estos se mudava a una casa, en que havia trobat conveniencia, pera que si yo no tenia donada paraula podria entrar en lloch seu un oficial, de qui li havia perlat el Comendant de les Armes. He respost que estava molt be y que yo em conformaria a lo que disposàs.

16. He entregat al Vedel 56 exemplars de la Cedula reimpresa per repartir als 4 Collegis y ab la que entreguf a Bartomeu y la del Rector son 58.

Margarita de Medo Vicensa ahir parí una nina. Ahir tambe morí el P. D. A. Sales.

He rebut de Don Bartolome Asensio 5 ₧. 10 sous, que me ha entregat en ma propia.

17. He rebut de lamon Busquets, arrendador de Son Cladera, les 16 ₧. 6 per la altre tersa.

He assistit a les 4 de la tarde, fent cap, a el grau de Teologia, que se ha conferit a el catala D. Joseph Antoni Isard. Padrí, el P. M. Puigserver, dominic. Propina 4 scus y Sindich.

Despres som anat ab Bartomeu Serra a casa de Gibert, Mercader y havem oit el intrument de cordes, a modo de Manacor, que se diu forti piano.

Despres som anat a la Comedia: *El cortejo convencido o la Prudente Casada*. Molt bona.

18. He rebut de Pere Vadell de Petra 13 ₧ y de Catarina Ana Vadell, sa cosina 10 ₧ per cens fa a casa de Serres.

He rebut de Magdalena, filla de Vicensa 4 ₧ 6 per un any de lloguer, que finira a primer de janer.

He assistit fent cap a les 8 del matí a un grau de Teologia que se ha conferit a Dn. Juan Vila català. Padrí el P. M. Puigserver: Propina 4 ₧ y Sindich.

He assistit a la tarde fent cap a un grau de Teologia que se ha conferit a Dn. Bartomeu Bellpuig, català: Padri, Puigserver: Propina 4 ₧ y Sindich.

Es vinguda ab son marit a les dos Ana Mota per corregir un pediment.

Es vinguda la muller del Escriva Planes ab son pare a la nit: ha informat los motius del divorci.

Junta en el Collegi de Advocats a les 4 2/4, a que em som escusat assistir per motiu del grau.

19. He enviat a Margarita Monje 30 ₧, tot en menuts y ha dit enviaria dema lo albara de los 3 mesos.

He entregat a Llorens, present ma mare a les 3, en la seva quadre alcova les 20 ₧ 6 de la mesada durets, realets y tresetes, y alli los dos han escutit rahons.

He enviat a la Secretaria de la Universitat 100 exemplars de la Cedula per conservar.

He assistit fent cap a les 4 de la tarde a un grau de Teologia que se ha conferit a Dn. Marian Homar, català. Padrí el P. Puigserver. Propina 4 ₧ y Sindich.

Es vingut el frances Manuel y he quedat ab ell que yo faria estimar la prensa y igualador y son valor tal vegada lo pendria ab llibres.

El Rector de Santa Creu, el Dr. Balaguer y Dr. Sastre son vinguts al matí dient que el Comu havia consentit a donar distribucio a los blanchs, per modo de aculliment.

20. Es vingut al mati el fill major de Mayol de Balitx ab son futur cunyat de Gabeli a convidarme per la boda. Em som escusat per ocupat.

Es vingut Riutord de Sineu y Real, y despres ab este, present el capella Vicens, he acordat que el convent li donaria 300 ₧. 6. per el valor de les 3 quarterades terra en Son Arnau.

Mon onclo Onofre me envia un paneret ab pomes y prunes negres. He donat dinar al atlot y per beurer y li he umplit el paner ab 6 casques.

Bartomeu Ripoll envia un covo de pomes llarch. Ha dinat En Joseph, Li he dat 1 ₧. per beurer y un paner nou ab sis casques y una

ensaimada grossa ensucrada, que ha enviat ma germana de Sant Geroni.

La neboda del Dr. Torrelló es vinguda y me ha dit que entregaria 200 ₧ . s. para que se adelantas el plet de Madrid y no volia donacio.

21. He fet visita el mati a el Jutge modern Celeberri. Es molt afable y me ha manifestat afició a llibres.

He fet limpiar tots los llibres de la llibreria del estudi principal, pegant sobre un bras de cadira para que surtissen les arnes.

22. El donat del Sant Cristo de la Recó me ha regalat un paneret de figues bordisots y dos pollastres per diligencies.

He enviat a ma mare 18 figues bordisots, triades de les de sobre.

Vanrell de la Amortisacio me ha entregat en propies mans en mon estudi el proces corrent de les noves liquidacions de Ferraguts de la Pobla.

23. Som anat antes de mitx dia, despres de la visita de carcel ab los dos cosins Serres, a donar la benvinguda a el Doctor Bernat Contestí, qui vingue de Madrid ahir a la tarde, ab un xabequet. Se havia partit lo any passat dia 12 setembre.

Som anat despres a donar la benvinguda, tol sol, a el Doctor Coll, que tambe vingué ahir de Madrid, Este sen era anat poch mesos ha ab son germa, el qual y el germa de Contestí tambe son vinguts.

El capella Miquel Dols despres de Vespres se es partit a Santa Maria a tornar.

Tenint yo poder especial de la Comunitat de Santa Catarina ab resolucio dels 14 de este, he firmat lo acte de quitacio de les 41 ₧ , 3 sous 11 cens que ab dos partides prestava a dit convent Dn. Antoni Vich, de Superna, essent vingut a dit fi Amer, el Major oficial de la Oficina de Amortisacio, en mon estudi.

Immediadament ha firmat lo acte de enca. rregament de 30 ₧ . 6 cens a favor del matex convent Miquel Garau, clerge, qui viu al carrer del Sol, en poder de dita Oficina de Amortizacio.

Despres som anat a la Taula, aon, dexant alli a dit Garau, clerge, a cobrar la polisa de les mil lliures del capital, se me ha entregat les 387 ₧ . 4 sous, ultra los 3 sous que he posat a la llodriola, que son el sobrant de la quitacio y rata deposada per dit Vich, la qual important 13 ₧ . 10 sous 4, y el capital 1373, 6, 8, era tot el pico sus dit; son 242 durillos.

Estos 242, corresponents a dïtes 387 ll. 4 sous som anat immediadament a entregarles a la Mare Priora de Santa Catarina, prevenint a esta y a la Sureda archivera lo notassen en el llibre de Deposits per mon descarrech.

24. He assistit a les 4 de la tarde a les conclusions previes de Canons de Don Pedro Vilalonga y Pons Pre, que va a Menorca, estudiant de Valencia. Padrí Serra; Li han argumentat Bestard, yo, Doctor Garau, Doctor Aulf. Propina 9 ₧ 6-6 ₧ 2.

Despres som anat a la Comedia. *El Bruto de Babilonia*.

25. Tot el matí he dictat a Quetgles emanuense de Juan Amengual el informe y certificat que se ha enviar dema al Real Consell sobre el Aranzel de propines de cada una de les quatre facultats, Bachiller, llisto y agregacio.

He rebut de Antoni Amengual, Caramina de Sineu un duret en or y a compte de 14 cens alodials reb la mia senyora.

He entregat cent pessets de 8 que son 113 ll, 6 sous 8 a Dona Maria de la Concepcio Crespi de Valldaura, nora del Marques de Bellpuig, la que me ha donat lletra contra son Procurador en Valencia Don Josep Diaz, para que les entreg a Dona Catarina Montaner.

He assistit a la llistoneta de lleis que ha dit el menorquí de ahir Don Pere Vilaionga sobre el capitol *transmissam* 15 de *Electione*. Li han argumentat Bestard, yo, y Doctor Bartomeu Bennasser; Propina 1 L. 6.

26. Es vingut a la tarde el menorquí Gomila, vingut de Menorca ahir, y havem perlat del grau.

He assistit a les 4 de la tarde fent cap a un grau de Teologia, que se ha conferit al català Don Francesch Guiu Pre y Cura Parroco de Sant Miquel de Mermello, del Bisbat de Barcelona. Padrí el P. M. Veny. Propina: 4 ₧ y Sindich.

He despaxat el correu que sen va esta nit, esto es el xabech, cartes a Dona Catarina, incluint la lletra de les pessets de 8, a la Condesa y a Bellard.

27. He enviat a Sor Maria Ignacia un pollastre dels grossos, que em regalaren de Andraig.

Dols Pre antes de les deu estornat de Santa Maria. Ha aportat un paneret de reims.

La Madona del moli de la Font ha aportat tres panerets rem, figues, nous tenres y pomes.

He enviat a ma mare 24 figues bordissots, les millors, molt bones.

He empleat tot el matí en despaxar el proces del Doctor Torrello de Sant Miquel de Son Ferragut. Emanuense Sebastia Bover. Li he parlat si admetria ser Escriva de Milicies interino. Ha dit que si.

He despaxat a la tarde los tres processos de Dona Catarina y de la Condesa. Emanuense, Marron. Li he entregat 2 ₧ 11 per paper, y 6 sous per son treball.

28. He tingut la noticia a les 8 del matí que havien fuit del calaboso el granader de Campanet y En Salero.

He rebut testimonis a la tarde sobre la causa principal de dit Salero.

Es vinguda Catarina de Valldemosa al matí. No sé haja aportat present.

He cobrat de lamo Cosme Puigserver dos-centes lliures, dich 200 ll. per la tersa que caurà demà.

Ma mare, entrada de nit, es vinguda, se es asseguda dins la cuina y a breu rato sen es tornada. No ha volgut berenar per mes que la he pregada y no ha dit tingues res de nou.

29. He rebut de Bartomeu Gelabert, escola de Santa Catarina de Sena, deu ll. a compte del debitori de 12 maig. Falten 11 ll. 8 sous 8.

30. He rebut del Senyor Antoni Company per ma del criat del Rector de Sineu 52 ll. He respost y he dat 3 sous.

He pagat al Doctor Espinoza per compliment del visindari 10 ll. 6 sous 2. Y a Don Mateu Canyelles a compte de la talla de 12 de decembre 13 ll. 5 sous.

Primer octubre. Duumenge. He entregat a Margarita cuinera 4 sous ab los quals y les 7 L. que li vaitx bestreure als 25 febrer queden a compliment pagades totes les mesades. Mes a Vicensa 18 sous, a Isabet 18 sous, a Mateu a la nit 32 sous.

He rebut de Miquel Perelló de Sineu a compta de 4 sous 6 cens allodial de major nombre 9 sous.

Som anat a la Comedia intitulada *El Médico por fuerza. Es muy graciosa sátira contra Medicos.*

2. He pagat a Don Mateu Canyelles per compliment de les 42 ll. 8 sous 2 de la talla tres dobles en or redones que son.....

He respost a la carta de F. Pere Josep Moya carmelita novici, a la carta que ahir tarde vaitx reber sens fecha una y altre, y dins la resposta

he inclús una dobla en or de cordo antigua, oferintme a lo que necessit.

He rebut de Bernat Solivelles alias Flux 11 ll. 6 sous 6 y suposat haver pagat a Mestre Jaume, fuster groser, 33 ll. 6 y quedat recabalades les 13 ll. de la obra de la canonada, li he fet albara definitiu de la tersa de 29 setembre.

3. He pagat al Senyor Juan Frau, procurador de les Monjes de Sant Jeroni 12 ll. per la pensió de 25 de febrer. Y mes li he entregat 20 ll. per el vitalici de Sor Margarita, vensut dit dia. Entre Llorens y yo se haura raó.

He pagat a Alvarez, sargent de Brigada 4 ll. 7 sous per 58 dies de raccio que ha donat a el Milicia de Campanet.

La Mota es vinguda a la nit ab son marit y yo no les he dat audiencia per estar ocupat.

4. He assistit a les 9 del matí a la Junta tenguda en el Quarto Rectoral entre el Rector, yo, Sindich, Bestard, Doctor Mas, P. Darder y Secretari en que se ha llegit la carta del Secretari major de la ocupacio de temporalitats de Madrid, en que se aprova lo obrat per el Senyor Fiscal Cordova. Se ha acordat que esto corresponia a Claustro ple.

He cobrat del cotxer de Don Juan Torrella sis lliures per el mitx any que cumpli als 16 abril, de la cocheria del quarter

He enviat a ma mare un pollastre gros molt de mon galliner: sangrada vuy.

Som anat a visitarla hora baixa per haverlo enviat a dir Llorens: es plenitut. Tambe de 2.ª sangria na Vicensa per plenitut.

Som anat antes a parlar a el Coronell en sa casa y se ha acordat que yo anomenàs Escriva interí y ell lo firmaria.

5. A la tarde som anat a les 4 a la Universitat, he vist al Mayol: pero no he trobat a el Rector ni al Secretari. No obstant quedarem axí.

Som anat a Santa Catarina de Sena, he entregat a la Priora el acte de encarregament de les 30 ll. ₧ de Garau. Este ha pagat el salari que son 7, 12. 2.

He entregat a ma germana 12 ₧ y una lliure de retjea grosa, que ha costat 7 ₧ 6.

Som anat a casa del Dr. Torrelló Pre, sangrat, y de allí a visitar a ma mare. Esta bona.

6. He cobrat de D. Bartomeu Asensio 5 L 10 per tot el mes de setembre.

He pagat a el capella Serres per la rata de les 6 ll. cens fas a son benefici en Binisalem fins a 29 setembre 3 ll. 2 4.

He rebut de Pere Gelabert de Sineu 33 per tres pensions de onze sous, cens allodial fa a casa de Ferragut y axi a la mia senyora per cases.

A la tarde he rebut la confesió de Reo del Milicia, que està arrestat en casa de Vallbona, a instancia de la forastera Magdalena Miquel, vidua.

7. He rebut dels hereus de Geronima Riutord de Petra, esto es, de Antoni Femenia 18 $\frac{9}{10}$, a compta de igual cens fa a germana.

He rebut 16 $\frac{6}{10}$, pagats los 4 $\frac{6}{10}$ a Oliver, per autorizacio de una copia de un acte de 1732.

He assistit a les 9 del matí a una junta dels 4 Collegis, en que se ha llegit la carta del Sr. Artimbau, Secretari de Madrid en que se aprova lo obrat per el Sor. Fiscal: lo primer se ha promes el secret: en rao de lo demes se ha acordat que el Sr. Rector cuidàs de posar les armes reals demunt el portal de la llibreria y que se demanàs copia de la llista del entrego de llibres, que se feu a Dn. Lobo.

Finalment, en clausula aparte, se ha acordat que los diputats Mulet, Borràs, Mas y Darder, ab el Sr. Rector y Sindich representasen y obrasen en tot lo dependent y emergent, sens que fos necessari juntar los claustros; y el Sr. Rector substituís en deficiencia de algun de estos

A les 4 de la tarde es estada la professió de Fray Pere Josep Moya, carmelita. No he assistit per dos motius, el primer perque fins tocat mitx dia no son vinguts sos pares a convidarme; y lo segon y mes cert perque no he estat bo, puis el mal de ceia fort ni me ha permes dinar ni alsarme del llit tot el dit temps y tarde. He enviat per mi a Dols Pre.

8. Tota la tarde he empleada ab el Sr. Rector y Secretari allargant la carta, que se ha via de pasar al Sr. Fiscal y la precedent resolucio dels 4 Collegis.

Som anat despres a la Comedia *Las lavanderas ilustres*. Es estada molt bona.

Ahir me envia la M. Priora de Santa Catarina un paneret ab rem, figues y prunes negres y dins un altre 24 dolces y dos cochs 1 s. tot de bascuit menut pasta ferme.

Ahir tambe el Sor. Josep Pou Pre. entrega a dins un paper per mi, a una de mes criades, les 15 ll. 16 s. del debitori de 4 setembre.

10. Maria Parets, ma cosina, per medi de

una criada me ha enviat 24 retjoles de xoquolate de lliure: dat 3 s.

He rebut de ma de l Amo Jordi Company de Sant Juan 24 ll. s. per lloguer de la terra de Son Duran, que ell te arrendada a mitjes ab Guillem Mas.

He rebut tambe del mateix 73 ll. 10 s. 6 que ab nou partides conforme llista ha cobrades de altres conductors de Son Duran. He fet albarà.

Som anat al vel de una germana del Marques del Reguer en Santa Clara. Vel negre.

11. dimecres. He pagat a el Dr. Narbona Pre, exactor de la talla dels que poseia Bonaventura Serra 14 ll. a compliment.

He cobrat del Sor. Geroni Estades per mitx any del estudi, que comensa a primer de juny 4 ll. 10.

12. Junta al quarto rectoral a les nou del matí per llegir dos cartes del Sor. Fiscal. Se ha acordat que convendria juntar el Claustro ple, concurrents Sor. Rector, Mulet, Bestard, Mas, Darder, yo y Amengual.

El frances Manuel de Cort, sen ha fet aportar esta tarde de ma casa la prensa y demes instruments de enquadrernar que tenia Bonaventura, baix la estimació de sinch durets, ben entes que no se compren el cusidor de que me ha fet declaració de ser este emprestat. Pens pagarà ab llibres.

He regalat a ma mare un platet ple de figues bordisots de Alaró, les que y un covonet de penjois ha aportat vuy la Medona del Molf.

13. Es vingut a fer altra visita Gomila menor de Menorca; li enseny la casa.

Junta dels 4 Collegis en la Universitat a les 4 de la tarde, en que se ha acordat se cumpleca lo que preven el Contador Archimbau de Madrid en la sua carta, y esto sens perjudici dels drets de la Universitat y en quant al paper del senyor Fiscal se ha elegit al Dr. Mulet, para que, asociat del Sindich, concord el lloch de la traslació que el Fiscal vol fer del Arxiu, y axí se li dona en los demes extrems ab dit asociat.

Som anat a la Comedia que es tot tramoyes de un tal Don Jaume, qui se val de un nigro mantich moro.

ANTONI L'ONS.

(Continuarà)